mülkiye dergisi
Araştırma Makalesi

1969–1971 Arasında Seher Vakti Dergisinde Kadın Temsili ve İslamcı Söylemin Kuruluşu

Eylem Gül Vuranok, Ankara Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-9859-5529
E-Posta: vuranok@ankara.edu.tr

Öz
Bu makale, "Türkiye'de İslamcılık ve Kadın: *Seher Vakti* Dergisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Çalışma, 1969-1971 yılları arasında yayımlanan Türkiye'nin ilk İslamcı kadın dergisi olan *Seher Vakti*'ni ve başyazarı Şule Yüksel Şenler'i incelemektedir. 1960'lar Türkiye'si, siyasal kutuplaşmaların, ideolojik çatışmaların ve toplumsal dönüşümlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu bağlamda İslamcılık, yeni biçimlerde görünürlük kazanmış; kadınlar ise bu ideolojik dönüşüm sürecinde aktif öznelere dönüşmüştür. Bu çalışma Türkiye'de İslamcı ideolojinin yeniden biçimlenişini, bu sürecin nasıl bir siyasal projeyle şekillendiğini ve kadınların bu süreçteki kurucu rolünü analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye'de İslamcı kadın kimliğinin inşasında *Seher Vakti*'nin nasıl bir ideolojik araç olarak işlediğini; bu kimliğin hangi temsili örüntüler ve söylemsel stratejilerle üretildiğini, meşrulaştırıldığını ve kamusal görünürlük kazandığını ortaya koymaktır. *Seher Vakti*, sadece bir dini içerikli yayın olmamış, İslamcı kadın kimliğinin kültürel ve siyasal bir temsil aracı olarak da konumlanmıştır.

Dergi, Türkiye'de İslamcı ideolojinin yükselişe geçtiği bir tarihsel moment olan 1960'lar bağlamında konumlandırılmış ve bu dönemin toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümleriyle ele alınmıştır. John B. Thompson'ın geliştirdiği "derin yorumsama" yöntemi esas alınmış, *Seher Vakti* dergisi ideolojinin beş temel kipine (meşrulaştırma, gizleme, birleştirme, parçalama, şeyleştirme) dayalı olarak çözümlemeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda derginin içerdiği temalar, İslamcı kadın kimliğinin nasıl üretildiği, meşrulaştırıldığı ve görünür kılındığı soruları etrafında değerlendirilmiştir.

Ayrıca çalışmada, *Seher Vakti*'nin dini yayın içeriğinin yanında, aynı zamanda siyasal bir temsil alanı, kültürel bir mücadele sahası ve ideolojik bir mobilizasyon aracı olduğu vurgulanmaktadır. Şule Yüksel Şenler'in seküler bir geçmişten İslamcı bir özneye dönüşümü, bu sürecin simgesel ve tarihsel merkezine yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak *Seher Vakti* hem döneminin hegemonik modernleşme söylemine karşı geliştirilen bir karşı-proje hem de kadınlar üzerinden yürütülen İslamcı ideolojinin inşasında önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ilk İslamcı kadın dergisi olarak da önemli bir konum edinmiştir. Dergi, bireysel inanç pratiğini aşan, kolektif kimliğin inşasına dayalı siyasal bir tahayyül üretmiş; İslamcı kadınların kamusal alanda aktif özneler olarak görünürlük kazandığı yeni bir kamusallığın habercisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslamcılık, Seher Vakti, Şule Yüksel Şenler, Tesettür, İslamcı Kadın.

Makale Gönderim Tarihi: 16.06.2025, Makale Kabul Tarihi: 01.03.2026

Women's Representation and the Construction of Islamist Discourse in Seher Vakti, 1969–1971

Abstract
This article is derived from the master's thesis titled "Islamism and Women in Turkey: A Study of the Seher Vakti Periodical". The study examines *Seher Vakti*, Turkey's first Islamist women's periodical published between 1969 and 1971, and its chief columnist Şule Yüksel Şenler. The 1960s in Turkey were marked by intense political polarization, ideological conflict, and rapid social transformation. In this context, Islamism acquired visibility in new forms, while women became active subjects within this ideological transformation. The study aims to analyze the reconfiguration of Islamist ideology in Turkey, the political project through which this process took shape, and women's constitutive role within it. Its central problem is to demonstrate how *Seher Vakti* functioned as an ideological instrument in the construction of an Islamist female identity in Turkey, and through which representational patterns and discursive strategies this identity was produced, legitimized, and rendered publicly visible. In this sense, *Seher Vakti* is approached not merely as a religious publication, but also as a cultural and political medium of representation for Islamist womanhood.

The periodical is situated within the socio-political and cultural transformations of the 1960s, a historical moment in which Islamist ideology gained momentum in Turkey. Methodologically, the study draws on John B. Thompson's depth hermeneutics and subjects *Seher Vakti* to analysis through five basic modes of ideological operation (legitimation, dissimulation, unification, fragmentation, and reification). Accordingly, the themes articulated in the periodical are examined in relation to how Islamist female identity is produced, legitimized, and made visible.

The study further emphasizes that, beyond its religious content, *Seher Vakti* operated as a field of political representation, a site of cultural struggle, and an instrument of ideological mobilization. Şule Yüksel Şenler's transformation from a secular background into an Islamist subject is placed at the symbolic and historical center of this process.

In conclusion, *Seher Vakti* is considered both a counter-project developed against the hegemonic discourse of modernization in its time and a key vehicle in the construction of Islamist ideology through women. As the first Islamist women's periodical, it also occupies a distinctive place in Turkey's Islamist publishing landscape. By producing a political imaginary grounded in collective identity that exceeds individual religious practice, the periodical heralded an emergent form of publicness in which Islamist women gained visibility as active subjects in the public sphere.

Keywords: Islamisim, Seher Vakti, Şule Yüksel Şenler, Veiling, Islamist Women.

Giriş

Bu çalışma, Kasım 1969 - Temmuz 1971 yılları arasında yayımlanan ilk İslamcı kadın dergisi *Seher Vakti*'ni ve derginin başyazarı Şule Yüksel Şenler'i merkeze almaktadır.[1] 1960'lı yıllar Türkiye'si siyasal kutuplaşmaların, toplumsal çatışmaların ve de ideolojik, politik kimliklerin yeniden üretildiği bir dönüşüm dönemidir. Sınıfsal mücadelelerin ve modernleşme tartışmalarının yoğunlaştığı bu ortamda, İslamcılık yeni biçimler kazanarak toplumsal alanda görünür hâle gelmiştir. Bu dönüşüm, bir yanıyla erkek özneler üzerinden ilerlerken; diğer yandan çarpıcı bir biçimde kadınların da siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda yeni roller üstlenmesini beraberinde getirmiştir. *Seher Vakti* dergisi bir ilktir ve onun öncüsü Şule Yüksel Şenler, bu sürecin hem ürünü hem de taşıyıcısı olarak belirginleşmiştir.

Türkiye'de İslamcılığın erkek egemen karakteri belirgindir. Ancak 1960'lı yıllarla, özellikle toplumsal hareketlerin ve siyasal katılımın çeşitlendiği bir ortamda, kadınlar İslamcı düşünce içinde aktif öznelere dönüşmeye başlamıştır. Türkiye tarihindeki ilk İslamcı kadın dergisi olan *Seher Vakti* bu dönüşümün, en erken ve en çarpıcı örneklerinden biridir. 1969-1971 yılları arasında yayın hayatını sürdüren dergi, "dini bir vaaz" platformu ötesinde; ideolojik bir mobilizasyon aracı ve İslamcıların siyasal iletişim mecrası olarak işlev görmüştür. Şenler'e bağlı yürütülen bu yayın faaliyeti, İslamcı kadın kimliğinin kültürel, siyasal ve toplumsal alanda görünürlük kazanmasına öncülük etmiştir.

Makalenin temel amacı, *Seher Vakti* dergisini ve Şule Yüksel Şenler'i odağa alarak, İslamcı kadın kimliğinin ideolojik ve iletişimsel inşasını incelemektir. Bu çalışmanın temel sorunsalı, Türkiye'de İslamcı kadın kimliğinin kuruluşunda *Seher Vakti*'nin nasıl bir ideolojik/iletişimsel aygıt olarak işlediğini ve bu kimliğin hangi temsili örüntüler ile hangi söylemsel stratejiler üzerinden üretildiğini görünür kılmaktır. Bu doğrultuda çalışmanın temel araştırma soruları şu şekilde formüle edilebilir: *Seher Vakti*, 1969-1971 arasında İslamcı kadın kimliğini hangi temsil repertuarları ve söylemsel stratejiler aracılığıyla üretmiş, meşrulaştırmış ve kamusal görünürlüğe taşımıştır? *Seher Vakti* dergisi neden İslamcılık açısından kritik bir eşiktir? Şule Yüksel Şenler bu süreçte nasıl bir kurucu rol oynamıştır? Çalışma, 15 Kasım 1969'da başlayıp 1 Temmuz 1971'de 21. sayısıyla sonlanan *Seher Vakti* koleksiyonuyla sınırlıdır.

Bu çalışma, *Seher Vakti* dergisinin 1969-1971 aralığındaki söylemsel/ideolojik işleyişini çözümlemek için John B. Thompson'ın "derin yorumsama"

yaklaşımını yöntemsel omurga olarak benimsemiştir. Thompson'ın "derin yorumsama" yaklaşımı, kitle iletişimi bağlamında üretilen sembolik biçimlerin (metin, görsel, anlatı, retorik düzenekler vb.) anlamını, bu biçimlerin ortaya çıktığı sosyo-tarihsel koşullarla birlikte çözümlemeyi amaçlayan eleştirel bir yorumlama çerçevesidir (Thompson, 2013). Thompson açısından ideolojiyi incelemek, gündelik dilsel kullanımdan karmaşık metin ve imgelere uzanan sembolik biçimlerin anlamı nasıl kurduğunu, bu sembolik biçimlerin üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve alımlandığı toplumsal bağlamları nasıl örgütlediğini, nihayetinde seferber edilen bu anlamın belirli koşullarda tahakküm ilişkilerini kurmaya/sürdürmeye hizmet edip etmediğini (ediyorsa bunu nasıl yaptığını) birlikte soruşturmayı gerektiren bir süreçtir. Bu çerçeve metni "ne söylüyor?" düzeyinde betimlemekle yetinmez, anlamın nasıl kurulduğunu ve bu anlamın hangi güç ilişkilerini destekleyip yeniden üretebildiğini açıklamak üzere birbirine bağlı üç analitik düzlemi birlikte işletir: (i) sosyo-tarihsel analiz, (ii) biçimsel/söylemsel analiz ve (iii) yorumlama ve yeniden yorumlama (Thompson, 2013).

Thompson ideolojinin faaliyet gösterebileceği beş genel ideoloji kipi belirlemiştir. Bu kiplerden hareketle derin yorumsama, özellikle ideoloji analizinde "tekil tema listesi" çıkarmak yerine, anlamın ilişkisini çözmeye yönelmektir. *Seher Vakti* örneğinde dergi metinleri, kadın temsili ve tesettür etrafında kurulan sembolik düzeneklerin; beş temel kipi -meşrulaştırma, gizleme, birleştirme, parçalama ve şeyleştirme- çoğu zaman eşzamanlı çalıştırarak nasıl bir "doğallık", "zorunluluk" ve "kolektif kimlik" etkisi ürettiğini izlemeye elverişli bir sistem var etmektedir (Thompson, 2013). Bu noktada ideoloji analizi, derin yorumsamanın özgül bir uygulaması olarak ele alınmaktadır. Böylece derginin kısa yayın dönemi içinde kadın kimliğini hangi söylemsel stratejilerle kurduğu ve bunu hangi bağlamsal ihtiyaçlara yanıt olarak dolaşıma soktuğu, sistematik bir analitik hat üzerinde görünür kılınmaktadır.

Böylece *Seher Vakti* bir yayın organı olmanın ötesinde, dönemin hegemonya mücadelelerinde aktif bir araç olarak konumlandırılmıştır. Gramsci'ye göre hegemonya, egemen ideolojinin sadece zor yoluyla değil; aynı zamanda rıza üretimi yoluyla tesis edilmesidir. *Seher Vakti*, İslamcı ideolojinin kadın kimliği üzerinden rıza üretimini sağlayan sembolik bir alan işlevi görmüş; Şule Yüksel Şenler ise bu ideolojinin "organik entelektüeli" olarak hem düşünsel hem de kültürel üretim faaliyetleriyle İslamcılığın sivil toplum alanında güç kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu yönüyle dergi, Gramsci'nin tarif ettiği şekilde, ideolojik söylemin günlük yaşam pratiklerine nüfuz ettiği

ve hegemonya inşasının toplumsal tabanda derinleştirildiği bir mecraya dönüşmüştür.

Türkiye'de 1960'lı yıllar, hem dünyadaki genel sosyo-politik dalgaların etkisiyle hem de iç dinamiklerin tetiklemesiyle derin bir dönüşüm dönemini ifade etmektedir. Soğuk Savaş bağlamında yükselen anti-komünizm dalgası sağ ideolojilerin konsolidasyonunu hızlandırmış; buna karşılık sol/sosyalist hareketler de daha görünür ve örgütlü biçimde toplumsal sahnede yer almıştır (Aydın ve Taşkın, 2014). Bu ikili politik ve ideolojik mücadele ortamında İslamcılık bir kimlik olarak yükselirken, Batı modernizmine karşı ve/veya anti-komünist propaganda da yerel bir direniş hattı olarak işlev görmüştür. Bu tarihsel bağlam, İslamcı düşüncenin siyasal ve toplumsal alanda güç kazanma sürecinin neden yayıncılık faaliyetleriyle doğrudan ilişkili olduğunu da açıklamaktadır. Bu dönemde yayımlanan dergiler, birer "fikir alışverişi" platformunun ötesine geçerek ideolojik kurguların üretildiği ve yaygınlaştırıldığı; zamanla birer ekole ve çevreye dönüşen mecralar hâline gelmiştir (Öz, 2016). *Seher Vakti*, bu yayınlar içinde bir kadın öncülüğünde yayımlanması ve kadınların örtünmesini ana mesele olarak üstlenmesi bakımından özgün bir konuma sahiptir. Bu özellik dergiyi "ilk İslamcı kadın dergisi" olarak konumlandıran temel gerekçelerden biridir.

Seher Vakti İslamcı kadın kimliğini kurmaya yönelmiş yayınlar arasında en önemlilerindendir. Bu kuruluşta Şule Yüksel Şenler'in örtünme biçiminden hareketle "Şulebaş" olarak adlandırılan yeni bir stilin sembolleştirilmesi belirleyici olmuştur. Özellikle kamusal alanda -bugünkü ifadesiyle- "tesettür"ün norm hâline getirilmesi süreci, derginin siyasal iletişim açısından kurucu rolünü görünür kılmaktadır: Tesettür/türban, bireysel inancın bir veçhesi olmasına rağmen kolektif bir siyasal kimliğin göstergesi ve karşı-modernleşme sembolü olarak kurgulanmıştır (Yılmaz, 2013). Bu bağlamda *Seher Vakti*, dini bir emri yayan bir yayın organı olmaktan ziyade, siyasal ve kültürel hegemonya mücadelesinin parçası olarak işlemiştir. Tesettür, bu söylemde kamusal alanın yeniden tanımlanmasına yönelik bir araç işlevi görmüş; İslamcı kadın kimliğinin görünürlüğünü artırarak egemen modernleşme normlarına karşı alternatif bir kültürel hegemonya inşasının simgesine dönüşmüştür.

Diğer yandan *Seher Vakti*'nin tesettürü merkeze alan söylemi, "mevzi savaşı" stratejisinin toplumsal cinsiyet üzerinden yürütülen bir ayağı olarak da değerlendirilebilir. Şenler'in modacı geçmişinden beslenen ve "Şulebaş" olarak anılan örtünme tarzı, bu hegemonya mücadelesinde simgesel bir

"silah" gibi kullanılmış hem rıza üretiminin hem de ideolojik mobilizasyonun görsel bir formu hâline gelmiştir. Böylece tesettür, sivil toplum alanında yürütülen ideolojik mücadelenin hem maddi hem de sembolik düzeydeki taşıyıcısı olarak konumlanmıştır.

Şule Yüksel Şenler, bu sürecin en önemli mimarı ve en etkili simgesel aktörüdür. Onun seküler bir geçmişten İslamcı bir kimliğe geçişi, bireysel bir dönüşüm hikâyesi olmanın ötesinde, İslamcı kadın kimliğinin toplumsal sahneye çıkışının da hikâyesi olarak okunmalıdır. Şenler'in temsil ettiği kadın tipi, modernleşme ideolojisinin sunduğu seküler kadın modeline "helal" bir alternatif olarak kurgulanmış; bir yanıyla İslamcı/dindar kadınların özneleşmesinin (bazı açılardan özgürleşmesinin) taşıyıcısı hâline gelirken, diğer yandan laik-modern/Kemalist hegemonya karşısında alternatif bir kadın kimliği tasarımının simgesel dayanağına dönüşmüştür.

İzleyen bölümde "Tarihsel Bağlam: 1960'lar Türkiye'si ve İslamcılığın Yeniden Yükselişi" başlığı altında *Seher Vakti*'nin doğduğu siyasal-toplumsal zemin ele alınmış; ardından "İslamcı İdeolojinin Dergicilik Yoluyla Kamusallaşması" bölümünde dergiciliğin ideolojik üretim ve dolaşım işlevi tartışılmıştır. Devamında "*Seher Vakti*'nin Kuruluşu: Tarihsel Moment, İdeolojik Misyon" ve "Şule Yüksel Şenler: Kurucu Özne, Dönüşüm ve Temsil" başlıkları, derginin kuruluş dinamiklerini ve Şenler'in kurucu rolünü ele almıştır.

Tarihsel Bağlam: 1960'lar Türkiye'si ve İslamcılığın Yeniden Yükselişi

Seher Vakti'nin hangi koşullarda ve hangi ihtiyaçlara cevap olarak ortaya çıktığını anlamlandırmak ve *Seher Vakti*'nin kadın temsili üzerinden yürüttüğü söylemsel/ideolojik işlevi mümkün kılan koşulları netleştirmek adına ve derin yorumsamanın bir gereği olarak tarihsel zemin incelenmiştir.

Türkiye'nin modernleşme süreci, her zaman çelişkili dinamikler ve çok katmanlı dönüşümler eşliğinde ilerlemiştir. 1960'lı yıllar ise, bu süreç içinde hem yapısal kırılmaların hem de yeni politik-ideolojik kimliklerin görünürlük kazandığı özgün bir dönemdir. Özellikle İslamcı ideolojinin bu yıllarda yeniden kamusal alanda görünür hâle gelmesine siyasal sistemin yapısal değişimleri etken olduğu kadar, dönemin toplumsal sınıf yapılarının, örgütlü mücadelelerinin, kültürel temsil pratiklerinin ve elbette uluslararası konjonktürün etkisi de söz konusudur.

Günümüzün neoliberal politikalarının egemenliğinde, 1960'lara ilişkin bir mistifikasyonla, "mitsel bir altın çağ" olarak adlandırılan o yıllar, aslında

bugün var olan birçok düşüncenin temellerini içermektedir. Kimilerine "eğlence ve özgürlüğün" yılları olmuşken; aslında onu özgün bir moment kılan büyük emek mücadeleleri, işçi-öğrenci hareketleri, örgütlenmeleri ve var olma savaşlarıdır. *Seher Vakti* dergisi de bu mücadelelerin etkisiyle, söz konusu dönemin ortasına doğmuştur. 15 Kasım 1969 tarihinde, genel bir kanıyla Cumhuriyet döneminin ilk İslamcı kadın dergisi olarak, Cağaloğlu'nda yayın hayatına başlayan ve 1 Temmuz 1971'de yirmi birinci sayısıyla veda eden, yirmi bir sayılık *Seher Vakti*'nde, döneme ilişkin pek çok iz keşfedebilmek ve bugünü var eden temel taşları bulabilmek mümkündür.

Cumhuriyet Türkiye'sinin modernleşme süreci boyunca İslamcı ideoloji, çoğu zaman devletin kurumsal mekanizmaları tarafından bastırılan ve/veya denetim altına alınan bir muhalefet çizgisinde yer almıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında kabul edilen 1961 Anayasası, Türkiye'de düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerini görece genişleten bir çerçeve sunmuştur. Bu çerçeve sadece sol/sosyalist hareketlere değil, sağ ve İslamcı hareketlere de yeni fırsat alanları ve aralıkları açmıştır (Atılgan, 2016; Zürcher, 2009). İslamcılık, bu ortamda kendisini dini bir söylem ve siyasal bir alternatif olarak yeniden üretme olanağına kavuşmuştur. Ayrıca bu güç kazanma süreci bağlamında, 1960'lı yıllarda dünyada esen anti-komünist rüzgârların Türkiye'deki taşıyıcılarından birinin İslamcılar olması da etkili olmuştur. Bu dönemde Millî Türk Talebe Birliği (MTTB), Komünizmle Mücadele Dernekleri gibi yapılanmalar hem İslamcılığın hem de sağ ideolojilerin örgütlü bir biçimde toplumsal sahneye çıkmasına büyük ölçüde öncülük veya aracılık etmiştir.

MTTB'nin, özellikle 1965 sonrası İslamcı ideolojiye kayan çizgisi, gençlik içinde yeni bir dindar ve/veya İslamcı entelijansiyanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. MTTB'de İsmail Kahraman'ın başkanlığı dönemi (1967-1969), İslamcı gençliğin örgütlenmesinde kilit bir role sahip olmuş ve *Seher Vakti* dergisi gibi yayınlar da bu örgütlerin faaliyetlerine sıkça yer vermiştir. Böylece İslamcılık örgütlü bir siyasal mobilizasyon süreci olarak kendini yeniden üretip biçimlendirmiştir. Bu açıdan *Seher Vakti*'nin yayımlandığı tarihsel moment, İslamcı hareketin hem siyasal hem de toplumsal alanda güç kazanmaya başladığı bir dönemi işaret etmektedir. 1960'ların Türkiye'sinde İslamcılık, laik-modernleşme ideolojisine ve Kemalizm'e karşı alternatif bir toplumsal proje üretme yoluna girmiş, bu proje özellikle yayın hayatında belirginleşmiştir. *Seher Vakti* tam da bu alanda verilen hegemonya mücadelesinin bir aracı olarak doğmuştur. Derginin dili, temaları ve temsil stratejileri, İslamcılığın hem kendi tabanını genişletme hem de seküler-

modern kamusal alanı yeniden şekillendirme amacına hizmet etmiştir. Örtünme vurgusu, kadının kamusal görünürlüğünü İslamcı normlara göre yeniden kurma girişiminin merkezi bir unsuru olmuştur (Yılmaz, 2013).

Bu dönemin bir diğer önemli dinamiği de İslami cemaatlerin ve tarikatların toplumsal görünürlüğünün artmasıdır. Nurcular, Süleymancılar ve Nakşibendiler gibi dini cemaatler, özellikle eğitim ve yayıncılık alanında etkilerini çoğaltmış; toplumsal tabanlarını genişletmişlerdir. Aynı süreçte İslamcı dergiler ise cemaatlerin ideolojik söylemlerini geniş kitlelere taşıyan mecralar olmuştur (Tapper, 1993; Tiftikçi, 2014).

Siyasal alanın kurumsallaşma boyutunda Millî Görüş hareketi, İslami referansların siyasal bir proje hâline getirilmesinin legal bir parti biçimiyle somutlaşmasına işaret etmektedir. Millî Nizam Partisi (MNP) ve onu takip eden Millî Selamet Partisi (MSP), İslamcılığın siyasal sistem içindeki temsilini kurumsallaştırırken, İslamcı yayınlar da bu temsilin kültürel ve toplumsal temellerini güçlendirmiştir (Çakır, 2018; Türkmen, 2014). Diğer yandan İskenderpaşa Cemaati çevresiyle anılan cemaat ve parti ilişkileri, bu kurumsallaşmanın örgütsel mantığını göstermesi bakımından önemlidir. İskenderpaşa Cemaatinin kurucu lideri Mehmet Zahit Kotku, 1952'de Gümüşhanevî Dergâhının şeyhi Abdülaziz Bekkine'nin hayatını kaybetmesiyle onun yerine geçmiş, Fatih İskenderpaşa Camii'ne atanmış ve şeyhlikle beraber, geniş bir çevre de miras kalmıştır. Bu çevre sayesinde, kolaylıkla ve önemli bir ilerleme kaydetmiştir. MNP ve MSP, Kotku'nun teşvik, destek ve onayıyla kurulmuştur. Kotku'nun MNP/MSP üzerindeki etkisi ve denetim rolü, parti–cemaat eklemlenmesini görünür kılmaktadır (Çakır, 2017: 21-24). Söz konusu cemaat ve partileşme girişimleri/ faaliyetleri, İslamcı yapılanmaların örgütlü güçler haline gelmesine önemli bir zemin sağlamıştır. Dergâhtan cemaate, cemaatten partiye ve dahası ticari ilişkilere varan ağ; İslamcılığın 1990'lı ve 2000'li yıllarda iktidara gelişinin en önemli sacayaklarını oluşturan "partileşme, vakıflaşma ve şirketleşme" gerçeğinin somutlaşmasına da öncülük etmiştir. Bu çalışmanın analitik odağı açısından kritik olan, *Seher Vakti*'nin tam da bu dönemde kültürel hegemonya ve gündelik hayatın yeniden tanımlanması düzleminde, kadınlık/tesettür üzerinden bir söylem kurmasıdır. Bu nedenle Necmettin Erbakan ve Millî Görüş hareketi, makalede yalnızca "İslamcılığın siyasal temsile doğru genişleme" dinamiğini işaretlemek üzere sınırlı biçimde ele alınmıştır.[2]

Erbakan, *Seher Vakti* dergisinde yer bulamamıştır. Bunun sebebi derginin yayımlandığı dönemde (Kasım 1969-Temmuz 1971) henüz Erbakan'ın siyasi

pozisyonunun netleşmemesi, MNP'yi yeni kurmuş olması, dergi okuru için İslamcı aktörler arasında henüz belirgin/kitlesel veya simgesel bir figüre dönüşmemesi gibi bazı noktaları sıralamak mümkündür. Ayrıca o süreçte Erbakan'ın söylemleri, Şenler'in söylemleri kadar radikal de olmamıştır. İdeolojik ve pratik gerekçelerle düşünüldüğünde, Erbakan'la henüz organik bağın kurulmadığı bir dönemdir.

İslamcılığın 1960'larda yaşadığı bu "yeniden doğuş" sürecinde, siyasal aktörlerin faaliyetleri oldukça etkili olsa da "partileşme, vakıflaşma ve şirketleşme" kısmının ana taşıyıcıları basın ve yayıncılık gibi alanlardaki üretimin dinamizmiyle iç içe olmuştur. Dönem içerisinde büyüyen ve çeşitlenen dergicilik, İslamcılığın kültürel ve siyasal repertuarını genişletmiş, yeni örgütlenme ve tebliğ mecraları olmuş, yeni bir "İslamcı entelijansiya"nın oluşmasına da katkı sunmuştur. Bu dönemde İslamcı ideolojinin temel argümanları, modernleşmenin ve laiklik ile Kemalizm'in, ahlaki yozlaşmaya yol açtığı; Batı kültürünün yerel değerlere kalıcı zararlar verdiği ve İslam'ın, toplumsal yapının yeniden kurulmasında merkezi bir rol üstlenmesi gerekliliği olmuştur. *Seher Vakti* dergisi, bu argümanları özellikle kadın bedeni ve tesettür üzerinden dile getirmiş; kadınları hem bireysel bir inanç pratiğine hem de kolektif bir siyasal direnişe çağırmıştır. Kadınlar yükselen İslamcılığın başat taşıyıcılarından olmuştur.

Öte yandan bu tarihsel izlek, İslamcılığın 1960'larda siyasal, toplumsal ve kültürel düzlemde kök salan bir "karşı-hegemonya" projesi olarak örgütlenmeye başlamasının da işaretidir. Sivil toplum alanında uzun erimli bir mevzi savaşının yürütüldüğü bir moment olarak cemaat ağları, dernekler, öğrenci örgütlenmeleri ve dergicilik faaliyetleri, İslamcı ideolojinin hem kültürel meşruiyetini pekiştirmiş hem de farklı toplumsal kesimlere nüfuz etmesini sağlamıştır. 1960'lar, İslamcılığın modern bir siyasal proje yoluna girdiği bir eşik oluştururken; *Seher Vakti* ve Şule Yüksel Şenler, bu eşiğin toplumsal cinsiyet odaklı en görünür örnekleri arasında yer almıştır. Dergi, modernleşme paradigmasının kadın üzerinden kurduğu hegemonik anlam evrenini dönüştürme girişiminde hem ideolojik bir araç hem de sembolik bir cephe olarak işlev görmüştür. Bu nedenle *Seher Vakti*'ni analitik olarak kavrayabilmek için, derginin ortaya çıktığı tarihsel moment kadar, İslamcı düşüncenin kamusal alanda görünürlük kazanmasında dergicilik faaliyetinin nasıl bir taşıyıcı rol oynadığını da açıklamak gerekmektedir.

İslamcı İdeolojinin Dergicilik Yoluyla Kamusallaşması

Cumhuriyet Türkiye'sinde İslamcı düşüncenin kamusal alanda görünürlük kazanmasında dergicilik önemli bir rol üstlenmiştir. II. Meşrutiyet dönemi,

İslamcılığın sistematik bir ideolojiye dönüşmesinin ilk tarihsel durağıdır. Özellikle *Sırat-ı Müstakim* (1908-1912) ve onun devamı olan *Sebilürreşad* (1912-1925), aynı dönemlerde yayımlanan *Beyan'ul Hak* (1908-1912), *İslam Mecmuası* (1914-1918), *Volkan* (1908-1909) gibi dergiler İslamcılığın düşünsel kodlarını inşa eden önemli yayınlar olmuşlardır. Bu dergiler dönemi için birer kamusal müdahale aracı olarak da adlandırılabilirler (Kara, 2005). Bu açıdan dergiler İslamcılık açısından yalnızca fikir üretim alanı değil, aynı zamanda kamusallık kuran bir siyasal iletişim mekânıdır. *Seher Vakti*'ni (1969–1971) çözümlemede kritik olan da tam olarak bu işlevdir; çünkü dergi, 1960'ların ideolojik mücadele ikliminde kadın temsili üzerinden kamusal görünürlük, mobilizasyon ve kültürel mücadele üreten bir mecra olarak konumlanmaktadır.

Dergiler 1925'e kadar İslamcı düşüncenin ana yayın organları şeklinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Takrir-i Sükûn ile gelen yasaklar ve baskılar İslamcı/İslami yayıncılığı önemli ölçüde bastırmıştır. 1940'lardan sonra hareketli bir döneme doğru geçiş yaşanmıştır. Bu geçiş döneminden 1960'lara kadar ve 1960'lı yıllarda etkili olan en önemli dergilerden biri Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyük Doğu*'su (1943-1978), Nurettin Topçu'nun *Hareket*'i (1939-1982) ve Sezai Karakoç'un *Diriliş*'idir (1966-1992). Bu dergiler, önemli bir yer edinmiş ve İslamcı düşüncenin hem edebi hem de ideolojik temellerini yeniden kurmuştur. 1960'lar yaratıcı, kurucu ve sıra dışıdır; dergiler açısından hareketli ve bereketli bir döneme tekabül etmiştir. *Seher Vakti*'nin de dâhil olduğu 1960 sonrasındaki İslamcı dergiler kuşağı, hangi anlayışı ve alanı benimserse benimsesin hareket merkezi, bir yaklaşımı/bir tutumu mesele edinmesi olmuştur (Öz, 2016: 78 vd.).

1960'lı yıllarda İslamcı dergiciliğin yükselişi üç temel hat üzerinden gerçekleşmiştir: anti-komünizm, ahlaki bir yaşamı yeniden inşa ve İslam'a dayalı toplumsal düzen kurma iddiaları. Bazı yayınlar üç hattı da içerebilirken, bazıları sadece edebiyat aracılığıyla ilerlemiştir. *Seher Vakti* ise üç hattın da içine yerleştirilebileceği gibi ana hattı, üçüncüsüdür. Ancak kadın kimliği üzerinden hem söylemsel düzeyde hem de icracı düzeyde yeni bir alan açması bakımından oldukça özgün bir örnek teşkil etmektedir. *Seher Vakti* dergisi sadece İslamcı ideolojinin savunuculuğunu ve/veya aktarımını yapmakla kalmamıştır; o aynı zamanda İslamcı kadının hem özne hem de fail olarak siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda nasıl yeniden üretileceğini göstermiştir. Sayfalarında yer alan yazılar, röportajlar ve görseller aracılığıyla, kadınların kamusal alanda İslamcı normlara uygun bir biçimde var olabileceği fikrini normalleştirmiş ve yaygınlaştırmıştır. *Seher*

Vakti'nin en önemli katkılarından biri, İslamcı kadının yalnızca "görünür" değil; "konuşan" ve "yön veren" bir özne olarak da temsil edilmiş olmasıdır. Yani dergi, İslamcı kadının siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda "özne" ve "fail" olarak nasıl yeniden üretileceğine dair bir temsiliyet de kurmuştur.

Seher Vakti'nin Kuruluşu: Tarihsel Moment, İdeolojik Misyon

Seher Vakti, 1969 yılında Şule Yüksel Şenler'in öncülüğünde kurulmuş olan ilk İslamcı kadın dergisidir. Derginin ortaya çıkışı Şenler'in yazın sürecinin ve politik faaliyetlerinin bir sonucu olmakla beraber, temelinde Türkiye'deki toplumsal ve siyasal dönüşümlerin doğrudan bir sonucudur. *Seher Vakti* kendisini "Aylık Siyasi, Ahlaki, Fikir ve Aksiyon Gazetesi" (1969) olarak tanımlamış, sahibi ve yazı işleri müdürü olarak da Şenler'in abisi Özer Şenler'i yazmıştır. Dergi, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk İslamcı kadın dergisi olarak anılır, ancak aynı zamanda kadın ve kadın üzerinden kurgulanan temalar derginin tümü içinde ağırlıklı ya da belirleyici bir yer tutmaz; ideolojik ve siyasi yönü de ağır basmaktadır. Kendisinden önce benzer bir örneği bulunmayan *Seher Vakti* bu anlamda, Cumhuriyet döneminin ilk İslamcı kadın dergisidir. *Seher Vakti*'nin bir kadın dergisi olduğu yönündeki genel kanı, temelde, Şenler etkisi ve *Şulebaş* yani tesettür çağrısı bağlamında kendisini göstermektedir. Nihayetinde, Şenler figürü ve "Şulebaş" olarak simgeleşen tesettür çağrısının dergi etrafında örgütlenmesinden kaynaklıdır. Bu nedenle *Seher Vakti*'ni, bir yandan kadınlara dönük bir çağrıyı merkezileştiren; öte yandan siyasal-ideolojik bir pozisyonu kamusallaştıran iki yönlü bir yayın stratejisi içinde okumak daha açıklayıcıdır.

Dergide toplam on iki kadın yazara ait, yetmiş yazı bulunmaktadır. Erkekler açısından ise toplam elli altı yazarın, doksan yazısı yer almıştır. Okuyuculardan gelen metin sayısına bakıldığında ise, erkek okuyucuların metinleri *Seher Vakti*'nde daha fazla yer bulmuştur. Kadınlara ait yazıların yarısından fazlası Şule Yüksel Şenler'e aittir. Derginin ilerlemesini sağlayan, önemli ölçüde yer tutan okuyucularının metinleri ve Şenler'in varlığı olmuştur. Dergide okuyucu önemli bir lokomotiftir ve okuyucuyla sürekli karşılıklı iletişim söz konusudur. İkinci sayısından itibaren dergide, birçok köşede okuyucunun geri dönüşlerine yer verilmiştir. Bu durum, derginin, ideolojik açıdan sembolik biçimleri hedef kitlesi üzerinde anlamlı bir şekilde kurmaya ve toplumsal bağlamlaşmada başarılı olmaya (Thompson, 2013: 320) uğraştığının da belirtisi niteliğindedir. Hatta okuyucudan, düzenli yazarına dönüşen örnek de mevcuttur. Örneğin okuyucu iken derginin düzenli yazarlarına katılan Bilal Coşkun bulunmaktadır. Coşkun on yedinci sayıda "Kimler Etti" (*Seher Vakti*, 1971: 17) başlıklı bir şiirle kadınlara seslenmiştir: "Baban mı etti seni vitrinlik

/ Seni böyle kimler etti be bacım? / Pazara çıkarıp kilona binlik / Alarak seni kim sattı be bacım? / (…) / Kendini tatmin için seni soydular / Şehvet vasıtası hale koydular / Son deminde bari doğru yola var / Çektiğin ıstırap yetti be bacım". Coşkun'a göre kadın namusunu örtünmeyerek kaybetmiş, meta gibi alınıp satılan bir mala dönüşmüştür. Kadınların acı çekmesinin sebebi de ahlâksızlıktandır. Bundan kurtulmanın yolu ise örtünmektir.

1960'lı yıllarda süren dergiciliğin içerisinde ve sosyo-politik hayat bağlamında *Seher Vakti* dergisi hem yapısal hem de söylemsel düzeyde bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Dergi, İslamcı yayıncılığın bir kadın tarafından yürütülen ilk örneği olması ve hedefinde öncelikle kadınlar olması bakımından bir ivme hareketidir ve simgesel önemler içerir. Diğer yandan, kadın meselesine ilişkin Kemalist paradigmanın karşısında ve dışında bir alternatif üreten ilk mecralardan da biridir. Öyle ki *Seher Vakti* için bir "kadın dergisi" demek de çok eksiktir: Kadınların dinî, siyasî ve kültürel özneleşme çabalarının, kamusal alanda var olma mücadelelerinin somutlaştığı bir arena ve bir köprüdür. Aynı anda döneminin tüm izlerini de taşıyan bir aracıdır.

Şöyle ki *Seher Vakti*'nin kuruluşunu, (i) tarihsel moment, (ii) ideolojik misyon ve (iii) kurucu rolün (Şenler) sembolik işlevi şeklinde birbirine bağlanan bir hat üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bu hat üzerinde, derginin ideolojik misyonu özellikle 1960'lar boyunca, Cumhuriyet'in kuruluşuyla modernleşme sürecinin aşındırdığı ve yarattığı kültürel çözülme algısı, İslamcı ve dindar çevrelerde büyük bir "toplumsal dejenerasyon" korkusunu tetiklemiştir. *Seher Vakti* bir yanıyla da bu çözülmeye karşı bir "ahlaki direniş" alanı olarak kurgulanmıştır. Bu bağlamda asıl önemli nokta, İslamcıların kadınlar üzerinden yeni bir mobilizasyon stratejisi kurmasına öncülük ettiği gerçeğidir. Bu aşamada tesettür/ türban veya *Şulebaş*, dini pratiği aşan; direniş, yükseliş imgesi ve İslamcılığın uzun dönem taşıyıcısına dönüşen bir sembol olmuştur. Derginin ismi de bu açıdan semboliktir: Seher kavramı bir "uyanış, arınma, yeniden doğuş" gibi bir metafora gönderme içermektedir. *Seher Vakti* kadınlar için "uyanış" çağrısıdır ve hem bireysel hem de kolektif bir "İslami dirilişin" 1960'larda kısa süreli ama hâlâ konuşulan etkin bir temsilidir. Bu dirilişin yolunda, dergide sık sık, "kadının ahlâksızlar içerisinde olması, namus anlayışından yoksunlaşması, makyaj yapması, dışarı çıkması" gibi durumlar da öne çıkarılmıştır. Ancak her vurguda bunu kadına yapan kendisinden çok, bir başkası veya başkalarıdır: aile, moda ve Batı. Buradan çıkışın anahtarı olan örtünme ise her biçimde yazıda, şiirde, haberde… mutlaka teşvik edilmiştir, çağrıda bulunulmuştur. Örneğin derginin on

altıncı sayısında, Düzce'den bir okur olan Salih Özcan'ın (1970) "Tesettürlü Genç Kızlar" isimli şiirine yer verilmiştir: "Nura kucak açıyor / tesettürlü genç kızlar / Semalarda uçuyor / tesettürlü genç kızlar…" gibi.

Seher Vakti belirgin tematik odaklara sahiptir: Kadının kamusal alanındaki konumu, örtünme ve mahremiyet, İslam ahlâkı ve modernizm eleştirisi, İslam dünyasının dirilişi ve ümmet bilinci ve anti-komünist, anti-seküler, anti-semitist söylem. Dergide kullanılan dil ise açıkça mobilize ve manipüle edicidir; kışkırtıcıdır, efsaneleştirme, mübalağa etme, aşağılama veya yüceltme gibi eğilimler taşımaktadır. Örneğin, kadınlara yapılan çağrılar sıklıkla bir "manevi kurtuluş mücadelesi" metaforu taşımış; modern giyim, Batı kültürünün "ruhani işgali" olarak tasvir edilmiştir. *Seher Vakti*'nin her sayısında, birden fazla yazar tarafından konuya dair ve örtünme temalı yazılar yer alınmıştır: "Gençliğin Izdırabı" (15 Kasım 1969), "Bir Kadın Aranıyor" (15 Aralık 1969), "Türk Kadını Öz Benliğine Dönüyor" (15 Nisan 1970), "İmanlı Türkiye'm Sana Günaydın" (15 Haziran 1970), "Füze Asrı ve Kadın" (1 Aralık 1970) gibi yazılar örnek gösterilebilir. Anti-komünist, anti-semitist söyleme de bu açıdan sıkça başvurulmuştur. Örneğin 1 Ağustos 1970 tarihli onuncu sayının yazılarından biri olan, İsmail Gültekin'e ait "Gafletizm" (1970: 4) başlıklı yazıda "[…] Gafletizm, Masonizm ve Komünizm tarafından beslenir ve besmelesiz kirli ellerce menfaat mezbahanesinde kesilir" demiştir. Bu "gafletizm", "masonizme ve kapitalizme hizmetçi yapar ve sonunda Komünizmin oltasına takar"; yazara göre bunun örneklerinden biri de Nazım Hikmet'tir: "[…] Buyurun! Eğer mümkünse Nazım Hikmetofun cenaze namazına" (Gültekin, 1970: 4). Öte yandan gençlik, özellikle üniversite gençliği derginin hedef kitlesi içindedir ve bu hedefe ilişkin yazılarda da aynı üslubu görmek mümkündür. Örneğin derginin ilk iki sayısında "İfşaat Köşesi" hazırlanmış ve köşede "Gençlik İstihbarat Servisi (G.İ.S.)" mahlaslı birinin/birilerinin haberleri yer almıştır. İkinci sayıda, söz konusu köşede "ifşa edilen" isim Deniz Gezmiş olmuştur (1969: 9). "Solcu Deniz Gezmiş'in Dümenleri" başlığı altında "… mücahidlerden yedikleri darbeler yüzünden" (1969: 9) solcu öğrencilerin morallerinin bozulduğu, bu "Mao'cular"ın yeni oyunlar peşinde olduğu, Gezmiş'in üniversiteden atıldığı ve geri dönebilmesi için de komünistlerin alttan çalışıp, mahkemeyi etkilemeye uğraştığı… belirtilmiştir. Toplumda yaşanan bütün sıkıntıların özünde "Mason, Yahudi, komünist ve din, vatan, namus düşmanı teşkilatların ve şahısların; sinsi ve aleni, devamlı, sistemli ve pervasız çalışmaları" (1971: 3) yatmaktadır. Kadınların örtünmemesi ve ahlaksızlıkların sebebi dinden uzaklaştıran bu siyasi yapılardır; ekonominin kötü gidişatı da komünistlerin ve Yahudilerin işbirliğinden kaynaklanmıştır; eğitim, dinsiz ve Batı'nın etkisinde olduğundan

bozulmuştur; kültürel faaliyetlerin, sanatın istenilen düzeyde olmayışı, ahlaksız içeriklerle dolu oluşu iman ve İslam eksikliğin dolayıdır… Derginin onuncu sayısında "Moda Denilen Afet" (1970: 3) başlıklı yazıda modanın dönemin ve dünyanın en büyük felaketlerinden biri olduğu, sebebi ise Siyonizm'in kontrolünde bulunuşu olarak belirtilmiştir. *Seher Vakti*'ndeki birçok yazıda, Şule Yüksel'e ait yazılarda da ve verilen haberlerde kullanılan dil, tema, usul genel olarak bu biçimdedir.

Bu çerçeve, *Seher Vakti*'nin hegemonya ve ideoloji kuramları açısından nasıl işlediğini de açıklamayı mümkün kılar. Gramsci'den (1971) hareketle derginin işlevi; İslamcı ideolojiyi gündelik yaşam ve kültürel normlar/duygular/semboller üzerinden yaymak, kadınları yeni bir siyasal özne olarak tanımlamak ve modernleşmeye karşı bir karşı-hegemonya alanı kurmak şeklinde özetlenebilir. Bu açıdan İslamcıların 2002'ye dek verdiği mevzi savaşlarını görmek de karşı-hegemonik güç olma mücadelelerini tespit etmek de mümkündür.

Diğer yandan John B. Thompson'ın (2013) ideoloji analizine göre, kipler ve stratejiler, bir ideolojik yapının kitlesel kabulünü sağlayabilmektedir. *Seher Vakti*, hem dini ve tarihsel atıflarla mevcut modern durumun gayri meşrulaştırılmasını sağlamak için uğraşmış; hem de Batılı, laik kadını "öteki" olarak kodlayarak İslamcı kadını farklı ve üstün bir kimlik modeli hâline getirmiştir. Dergi çeşitli stratejilerle ilerlemiş ve Şule Yüksel Şenler'in geride bıraktığı mirasın en önemli bileşeni olmuştur. Kadınlar üzerinden yürütülen bu hegemonya mücadelesini belirli bir aşamaya taşımış, 1980'lerden itibaren İslamcı hareketlerin güç kazanmasında ve İslamcı kadın örgütlenmelerinin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Seher Vakti, İslamcı kadın kimliğinin inşasında sadece bir tebliğ aracı olmamış, dergi yeni bir toplumsal rol modeli üretmiştir. Dergide kadınlar yalnızca ev içi rollerle sınırlı birer pasif özne değildir; kamusal alanda İslamcı ideolojinin taşıyıcıları ve kültürel direnişin aktif özneleridir. Bu bağlamda Şule Yüksel'in sembolik kişiliği ve hayat hikâyesi de derginin bu ideolojik projesiyle doğrudan örtüşmektedir; o gerçek bir örnektir ve "hidâyete ermiştir". Şenler, modern ve seküler bir yaşam tarzından "kurtulup", İslamcı bir mücadele hattına yönelen dönüşüm hikâyesiyle, okurlara çift yönlü bir rol model olarak sunulmuştur. Şöyle ki kadınlar hem bireysel olarak "kurtulabilir" hem de "cemiyeti kurtarabilir". Aynı zamanda gündelik hayatı da hedef almış olması kadınlara ulaşmasında avantajlı bir konum sağlamıştır. Şule Yüksel Şenler'in dergide "örnek kadın" olarak takdim

edilmiştir. Şenler'in yaşam öyküsü ise *Seher Vakti*'nin ideolojik misyonunu somutlayan sembolik kurucu figür olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Şule Yüksel Şenler'in Biyografik İzleği: Hidayet, Tesettür ve Kamusal Özneleşme

Bu biyografik izlek, Şenler'in kişisel yaşamını "ayrı bir hikâye" olarak çoğaltmak için değil; *Seher Vakti*'nin çağrısını anlamlandırmak ve Türkiye'de İslamcı kadınların kamusal görünürlük kazanma süreçlerini izleyebilmek adına önemlidir. *Seher Vakti*'nin kadınlara seslenen İslamcı projesi, büyük ölçüde Şenler'in dönüşüm anlatısı ve pratikleri üzerinden somutlaşmıştır.

Şule Yüksel Şenler, 1938 yılında Kayseri'de doğmuş, küçük yaşta, ailesiyle İstanbul'a taşınmıştır. Geleneksel değerlere bağlı, fakat modern kent yaşamına da entegre bir aile ortamında büyüyen Şenler'in ilk gençlik yılları, dönemin seküler-modern normlarının etkisi altında geçmiştir. Eğitim hayatı ise çok sürmemiş, lise öğrenimini tamamlamadan okuldan ayrılmıştır. Ancak bu, Şenler'in hayatında bir "okur-yazar" kimliğinin gelişmesine engel olmamıştır. Bu dönemde Batılı yaşam tarzına yönelik ilgisi belirgindir: Modern giyim tarzını benimsemiş, popüler kültürle temas etmiş, dönemin modern Türk kadını idealine uyum sağlamaya çalışmıştır.

Şenler bu modernleşme deneyiminin, kendi iç dünyasında bir yabancılaşma duygusunu da beraberinde getirdiğini belirtmiştir. 1950'lerin sonlarına doğru, modern yaşam tarzının sunduğu özgürlük anlatılarının ruhsal bir tatmin sağlamadığına dair bir farkındalık geliştirmiştir. Bu farkındalık onu, İslami değerlere yönelten bir içsel dönüşüm sürecine sokmuştur. Bu kişisel dönüşüm bireysel bir inanç pratiğine yönelişi be kültürel-siyasal bir pozisyon almayı beraberinde getirmiştir (Tezcan, 2016). Örtünme kararı almış ve bu kararda ağabeyi Özer Şenler'in etkisi çok olmuştur. *Seher Vakti*'nin de yazı işleri müdürü olan Özer Şenler için Şule Yüksel "Ağabeyim çıkarıyor dergiyi. *Seher Vakti'*nin çok tesiri oldu, şükürler olsun"[3] sözlerini dile getirmiştir.[4] Abisi Şule Yüksel'den Risale-i Nurları okumasını ve Risale-i Nur toplantılarına gitmesini istemiştir. İki yıl boyunca toplantılara gitmiş ve daha sonra namaz kılmaya başlamıştır. 1965 yılında da örtünmüştür. Örtünmesiyle beraber bu durumu, "canımı vereyim de örtümü vermeyeyim" (Tezcan, 2016: 48) sözüyle vurgulamıştır.

Şenler dönemin geleneksel örtünme biçimini hem İslami hem de estetik açıdan doğru bulmamıştır. Risale-i Nur toplantıları, Said Nursi'nin tesettür risaleleri ve Bekir Topaloğlu'nun *İslam'da Kadın* (2013) kitabı üç ana kaynak olarak

Şenler'in kendi dönüşümünde temel aldığı, fikirsel ve öğrenme sürecinde kendisine yön veren ana kaynaklar olduğu kendisi tarafından belirtilmiş (Beşinci, 2017; Tezcan, 2016) ve "Şulebaş"ı da bu doğrultuda, "çağa uygun" şekilde tasarlamıştır. Bu süreçte Şenler'e camilerde konuşma yapması gibi çeşitli tekliflerde bulunulmuşsa da "hizmet tarzına" uygun olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Onun öncelikli hedefi genç kuşaklar ve özellikle kadınlar olmuştur. "Hidayetim ve arkasından tesettüre girişim" dediği bu dönem[5] ailesini de etkilenmiştir. Örtünmesine ilk tepki, anneannesi İkbal Hanım'dan gelmiş; "Besleme kız diyecekler", "hizmetçi kızlara benzedin", "Kürt karısı diyecekler" (Tezcan, 2016: 51 vd.) gibi yakıştırmalarda bulunmuş, Şule Yüksel'i vazgeçirmek istemişse de başarısız olmuştur. Diğer yandan bu benzetmeler, Şule Yüksel'in yeni örtünme biçiminin şekillenmesinde de etkili olmuştur. Hatta Şenler bu dönüşümü ailesine de taşımıştır: "… Annem de, babam da fevkalade kültürlü insanlardı; benim davama omuz veren kimselerdi"[6] sözleriyle de ifade etmiştir. Şenler'in mücadelesinde kardeşleri de her daim yer almıştır. Özer Şenler *Seher Vakti*'ni çıkarmış, kız kardeşleri Gonca Gülser Şenler ve Hale Çiğdem Şenler yazıları, yaşam tarzlarıyla hep Şule Yüksel'in yanında yer almışlardır. Artık Şule Yüksel Şenler'in ifadesiyle "hidayet yılları" başlamıştır.[7] İslamcılığın uyanış sürecinde, kendini ifade edecek birçok mecrada yer almış, Türkiye'nin dört bir yanında bir dizi konferanslar vermiş, kendi tasarladığı tesettür biçimini anlatmış ve birçok yazı, kitap yayımlamıştır. Bu konudaki azmini Şenler, "…ne pahasına olursa olsun yılmayacak, vazgeçmeyecektim ve canım pahasına akranlarımın hidayetine vesile olmak için çalışacaktım." (Tezcan, 2016: 54) sözleriyle aktarmıştır.

Başörtüsü, Şenler'in hayatında sessiz bir ibadet biçimi değildir, açık bir siyasal duruşun ve direnişin ifadesidir. Bu bağlamda 1968 kuşağı içinde ilk örnek Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Hatice Babacan olarak bilinse de Şule Yüksel tesettürü sadece direniş bağlamında ele almamıştır. Şenler icat ettiği örtünme biçimini, İslamcı ideolojinin yapı taşı olacak bir sembolü haline geliştirmiş; ülke çapında da yaygınlaştırmak için hem yazılarıyla hem diğer tüm faaliyetleriyle bunu sürdürmüştür. Şule Yüksel o dönem bir terzinin yanında çalışmış, Audrey Hepburn'un *Roma Tatili* filmindeki bir kıyafetinden esinlenmiş ve *Şulebaş* olarak anılmaya başlanan başörtüsü modelini geliştirmiştir (Bozaslan ve Çokoğullar, 2014: 849). Geliştirdiği bu yeni örtünme biçimini başta *Seher Vakti* olmak üzere yazdığı diğer mecralarda ve konferanslarında tanıtmıştır. Bu modelle halkın ilgisini çekmeyi başarmış ve örnek teşkil etmiştir.

"İslami hakikatleri duyurmak" ve geliştirdiği örtünme biçimini yaygınlaştırmak amacıyla yazılar kaleme almıştır: "Bir millet düşünün: Dinini, maneviyatını, manevi değerlerini, milli örf ve adetlerini bir silkinişte tepeleyen, çiğneyen, terk eden bir millet. Böyle bir milletten yüksek bir ahlaka, hatta yükseği bir yana, sadece 'ahlâk'a sahip olmasını beklemek, muhakkak ki büyük bir hamakattır" (Şenler, Selamet Gemisi, *Bugün*, 1967). Ana hedef kitlesini, genç kızlar ve kadınlar olarak tanımlamıştır ve sebebini de "kadınlığın kurtuluşu cemiyetin kurtuluşu demektir" (Tezcan, 2016: 169) sözleriyle ifade etmiştir. Bu çerçevede, ilk ses getiren "İslam Kadının Hitap" başlıklı yazısı Mehmet Şevket Eygi yönetiminde çıkarılan 1967 tarihli *Yeni İstiklal* gazetesinde yayınlaşmıştır. 1960'lı ve 1970'li yılları *Bugün* gazetesine geçtiği döneme denk gelmiştir. Aynı zamanda *Bab-ı Ali'de Sabah* gazetesinin kadın köşesinde de yazmaya başlamıştır. "Hidayete çağrı" olarak adlandırılan hayatı 1969'da kardeşleri Gonca Gülser ve Özer ile çıkardığı *Seher Vakti* dergisiyle devam etmiştir.

1960'lı yılların ortalarından itibaren Şule Yüksel Şenler, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde konferanslar vermeye başlamıştır. Bu konferanslar, genellikle büyük salonlarda ve binlerce kişinin katılımıyla gerçekleşmiş; özellikle kadınlar arasında büyük bir etki yaratmıştır. Konuşmalarında, İslami değerlerin korunması, tesettürün zorunluluğu ve modernleşmeye karşı kültürel direniş vurguları öne çıkmıştır. Konferanslara Samsun'dan başlanmış; 7 ayda 77 konferans, 67 il ile 600'den fazla kasaba gezerek tamamlamıştır. Konferanslar, *Bugün* gazetesi aracılığıyla duyurulmuş ve nasıl finanse edildiği konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir; bu konuyla ilgili yöneltilen eleştiriler, tahmin vb. her söz de reddedilmiştir. Konferans konuları ise "Dün, Bugün, Yarın", "Türkiye'de Manevi Buhran" veya "İslam'da Kadının Yeri ve Mükellefiyetleri" gibi başlıklar olmuştur. Şenler konferansların bitiminde örtünmeyle ilgili ayetleri katılımcılara üç kez tekrarlatmıştır (Tezcan, 2016: 68 vd.). Yürüttüğü bu faaliyetler "laik Cumhuriyet ilkelerine aykırılık" iddiasıyla takip altına alınmıştır.

16 Ekim 1967 yılında, *Bugün* gazetesinde "Ağlayın Ey Müslüman Kardeşlerim Ağlayın!" adlı bir yazı kaleme almış; Papa'nın Türkiye'ye gelişini eleştirmiş ve dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a hakaret etmiştir ve Sunay, Şenler hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. 1968 Mayıs ayında ise hakkında tutuklama kararı çıkmış ve 13 ay 10 gün hapis cezası verilmiştir. Yazdığı yazıların kışkırtıcı dili ve dozu hiç eksilmemiş, o süreçte devam eden konferanslarından birinde söylediği "kocaların, karılarını dövmesi caizdir; yalnız yüzüne vurulmaz"[8] cümlesi ve Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya

Fakültesi'nde (DTCF) konferans vermesi tepkileri iyice büyütmüştür (Tezcan, 2016: 124-128). Aldığı ceza bağlamında *Seher Vakti* son sayısını (1 Temmuz 1971) Şenler için, "AĞLAYIN EY MÜSLÜMAN KARDEŞLERİM AĞLAYIN! ŞULE YÜKSEL HAPSE GİRDİ", "kara demirler arkasında AK ALIN" başlıklarıyla yayımlamıştır. 1972'de ise tahliye olmuştur.

Şule Yüksel Şenler *Seher Vakti* yıllarında ilk evliliğini yapmıştır. Şenler'in kararları çerçevesinde hazırlanan düğün, dönemin özelliklerinden farklı olmuş; erkekler ve kadınlar ayrı mekânlarda bulunmuştur. Davetiyelerde de ayet ve hadis yer almıştır (Beşinci, 2017: 101). *Tercüman* gazetesinin *İnci* ekinde de düğüne yer verilmiştir (Tezcan, 2016: 262). Eşi Abdullah Kars ve düğün hakkında daha geniş bilgiler 15 Kasım 1970 tarihli, *Seher Vakti*'nin on dördüncü sayısında yer bulmuş, "Abdullah Kars'la başyazarımız Şule Yüksel Şenler, İslami geleneğe uygun sade ve muhteşem bir düğün merasimi ile evlendiler" sözleri başlık olarak atılmıştır. Bunun yanı sıra, aynı sayfada ailenin "reisinin erkek olduğu, erkek eşe saygının, sevginin ve itaatin ahlaki bir zorunluluk taşıdığı, erkek eşin üstünlüğünün bulunduğu" gibi çeşitli ifadelere yer verilmiş ve kadının "ulvi" yerinin unutuluşundan bahsedilmiştir. Ancak Şenler, 1975 yılında eşinden sürekli şiddet görmesi sebebiyle ilk boşanmasını gerçekleştirmiştir.

Aynı yıl *Vesika* (1975) dergisinde yazmaya başlamış, bir süre *Millî Gazete*'de yazmış, İdealist Hanımlar Derneği'ni kurmuş ve manevi başkanı olmuştur. Derneğin kuruluş tarihi net olmamakla beraber, Dernek üyelerinden biri de Emine Gülbaran'dır (Erdoğan). Recep Tayyip Erdoğan ve Emine Erdoğan'ın evliliğine Şule Yüksel Şenler vesile olmuş ve Recep Tayyip Erdoğan'a "damadım" diye hitap ettiğini belirtmiştir.[9]

Çalışmalarına devam ettiği bu dönemde ikinci evliliğini gerçekleştirmiştir. Bu evliliği İsmailağa Cemaatiyle yakın ilişkiler kurmasına neden olmuş ve "ikinci hidayetim" dediği dönem başlamıştır. Şenler o süreçte, cemaat içerisinde yer alan Dr. Sevim Asımgil ve cemaat lideri Mahmut Ustaosmanoğlu etkisiyle çarşafa girmiş ve Ustaosmanoğlu'nun isteğiyle gazete yazılarına da son vermiştir. Bu dönemde *Millî Gazete* başyazarı Sadık Albayrak, Şule Yüksel Şenler'in gazete yazılarına devam etmesi için Ustaosmanoğlu ile görüşmüştür ve sadece belli konularda yazması şartıyla kabul görmüştür.[10] Cemaat içerisinde yaptığı evliliği ise 11 yıl sonunda yine şiddet sebebiyle sonlanmıştır. Söz konusu boşanma, Şenler'in cemaatle ilişkisinin kesilmesine de sebep olmuştur. Bu süreçte Şenler'in örtünme biçimi değişmiş, kendi oluşturduğu modeli ise İslam'a uygun bulmamaya başlamıştır. İsmailağa

yıllarında, var ettiği örtünme modelini terk etmiş, sonraki yıllarda da dönmemiştir.

Yazı hayatına öykülerle başlayan, 1960'lı yıllarda *Bâbıâlide Sabah*, *Yeni İstiklâl*, *Bugün* gazetelerinde hazırladığı "Kadın Sayfası" ile yayın hayatına dahil olan Şenler'in yolculuğu; *Zaman* gazetesinde, "Ayşe Tahsin" takma ismiyle *Millî Gazete*'de, ikinci nesil İslamcı kadınların yayınladığı *Kadın Kimliği* gibi dergilerde ve çeşitli İslamcı yayınlarda 1995 yılına kadar devam etmiştir. Kitapları ise: *Gençliğin Izdırabı* (1969), *Hidayet* (1969)*, Bize Ne Oldu?* (1969)*, İslam'da ve Günümüzde Kadın, Her Şey İslam İçin* (1978)*, Duyuşlar, Uygarlığın Gözyaşları* (1990)*, Kız ve Çiçek* (1991)*, Sağ El* (1974)*, Bir Bilinçli Öğretmene* (1974)*, Yılanla Tilki, Kadın ve Evlilik* (2017) ve *Huzur Sokağı* (1970).[11]

Bu kitaplar arasından en bilineni; sonrasında başrolünde Türkan Şoray'ın yer aldığı, *Birleşen Yollar* (Elif Film, 1971) adıyla, yönetmen Yücel Çakmaklı tarafından sinemaya uyarlanan *Huzur Sokağı* romanıdır. İlk olarak 1960'lar başında *Şule* dergisinde çıkması planlanan *Huzur Sokağı*, "düzenin yozlaştırdığı insanın hidayete ererek güzelleştiği" (Yılmaz, 2015: 194) roman türünün ilk örneklerindendir. *Huzur Sokağı* gazetelerde yazı dizisi hâlinde yazılmış, *Bugün* gazetesinde ve *Seher Vakti*'nde tanıtımı yapılmıştır. İlk cildi 1970'te, ikinci cildi ise Şenler cezaevinden çıktıktan sonra basılmıştır. 1980'lerde İslamcılar arasında hayli yaygın olan kitap, 2023'te 130. baskısını yapmıştır. *Seher Vakti*'nin 15 Ekim 1970 tarihli on üçüncü sayısında ilk basımın tanıtımı da yer almıştır.

Şule Yüksel Şenler'in öncülüğünde yayın hayatına başlayan *Seher Vakti*'nin yayın politikası, yaşamı ve kendi kişisel dönüşüm süreciyle de örtüşmektedir. Şenler'in kıyafet ve örtünme biçimi, o döneme kadar Türkiye'de yaygın olmayan ama modernleşme eksenini de tamamen dışlamayan, estetik-politik bir karşı duruş olarak yeni bir görsel temsil biçimi, görsel bir kod üretmiştir. Çarşaftan farklı ama modern dış giyimle de aynı olmayan, ikisinin arasında konumlanan ve zamanla "Şenler tarzı" olarak anılan bu stil, bir örtünme biçimi olmakla beraber; kamusal görünürlüğe, kimliksel aidiyete ve temsil mücadelelerine de içkindir (İlyasoğlu, 2015). Bu açıdan bu örtünme biçimi veya güncel ismiyle tesettür, bireysel bir ibadet anlayışından fazlası olmuş; sembolik bir siyasal iletişim aracı konumuna evrilmiştir. Bu yeni biçim bir yanıyla mahremiyeti yüceltirken diğer yanıyla onu görünür de kılmıştır; modern aracılarla geliştirilirken, aynı zamanda ona karşıt kurulan bir işlevi de taşımıştır.

Şenler çalışmalarında önceliği kadınların "şahlanmasına ve örtünmesine" verdiğini defaatle ifade etmiştir. *Seher Vakti*'nin altıncı sayısında (15 Nisan 1970) yazdığı "örtü kadına şahsiyet kazandırır" düsturuyla hareket etmiştir. *Şulebaş* ismiyle ün yayan örtünme biçimi, İslamcı kadınların yeni bir kimlik kurma mücadelesinde ve İslamcılığın güçlenme süreci içinde, günümüze kadar tartışma konusu olma özelliğini de hiç yitirmemiş, en etkili ve en siyasi sembollerden biri olmuştur. Şenler'in kendince belirlenen ve geliştirilen bu örtünme stili, yine Şenler'in kendisi tarafından İsmailağa Cemaatiyle kurduğu ilişkiler sürecinde reddedilmiştir. Cemaat ile yolları ayrıldığında ise çarşafı çıkarmışsa da kendi belirlediği *Şulebaşa* da dönememiştir. Döneminde Şenler kilit aktörlerden biri olmuş, *Seher Vakti* ise kendine önemli bir konum edinerek tarihteki yerini almıştır. Ardında Türkiye İslamcılığının 1960 sonrası yapıtaşlarından birini ve İslamcı kadın hareketinin kolektif hafızasında kalıcı bir yer bırakan Şule Yüksel Şenler ise 28 Ağustos 2019'da hayatını kaybetmiştir.

Şenler'in şahsı, *Seher Vakti*'nin ideolojik projesinin taşıyıcısı ve simgesel lideri olmuştur. Şenler'in ve *Seher Vakti*'nin açtığı yol, sonraki kuşaklar üzerinde derin etkiler, tartışmalar, eleştiriler ve iktidara yükselişin anahtarını bırakmıştır. 1980'lerden itibaren başörtüsü hareketinin yükselmesi, İslamcı ve/veya "Müslüman feminist" kadın derneklerinin kurulması ve dindar kadınların üniversitelerden sivil toplum alanına kadar geniş bir yelpazede siyasal aktörler haline gelmesi doğrudan bu mirasın ürünüdür.

Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadın taşıyıcı kolonlardan biri olarak kodlanmış, kamusal alandaki temsili özel bir öneme bağlanmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kadın, Batılılaşmanın ve modernleşmenin önemli bir aktörü; sekülerleşme sürecinin bir göstergesi olarak belirmiştir. Başörtüsü, çarşaf, tesettür gibi dinsel göstergeler, bu modernleşme paradigması içinde "gerilik ve çağdışılık" simgeleri olarak işaretlenmiş; başörtülü kadınlar uzun süre kamusal alandan dışlanmış veya görünmez kılınmıştır. Kadın bedeni üzerinden yürütülen kültürel hegemonya mücadelesinde dindar kadınlar edilgen bir konuma itilmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde, siyasal ve toplumsal değişimlerle beraber bu süreçte kırılma başlamış; dindar kadınlar kamusal alanda yeni bir siyasal özne olarak belirmişlerdir. Özellikle tesettür üzerinden ilerleyen bu mücadele döneminin taşıyıcıları "ilk nesil İslamcı kadınlardır" (Merçil, 2002: 219). Bu kadınların görünürlüğü 1970'lerin tartışma konularından birini oluşturmuştur. Şule Yüksel Şenler'in yanı sıra kimi yazarlarca -Bakiye Marangoz, Emine Aykenar, Mümine Güneş, Mehmet Şevket Eygi, Hekimoğlu İsmail gibi- İslamcı kadının

varlığı, "cemiyetin yeniden kurulması, kurtulması" ve bunun için de kadının örtünmesi çerçevesinde tartışılmıştır. "Eli kalem tutan" kadınlardan oluşan bu nesil, 1960'ların ikinci yarısından itibaren dönemin İslamcı gazete ve dergilerinde İslam'da kadının yeri, çocukların İslam'a göre eğitimi, örnek Müslüman kadınlar, örtünme gibi konularda "birer tebliğci olarak" (Sarıtaş ve Şahin, 2017: 744) yer almışlardır. Süreç boyunca kadınların giyim kuşamı başlıca meselelerden biri haline gelmiştir.

O dönem İslami esaslara göre giyinme çağrısı zaman zaman şiddeti de beraberinde getirmiştir. Kayseri, Konya, Manisa gibi illerde çeşitli olaylar yaşanmış gerek meslekleri gerek düşünceleri gerek kıyafetleri bahane edilerek, özellikle İslam'a uygun örtünmeyen ve/veya modern hayata uygun giyinen kadınlara yönelik şiddettin birçok biçimi uygulanmıştır. Bu olayların yaşanmasında temel etken genellikle yayın organları aracılığıyla yapılan propagandalardır. Örneğin Temmuz 1968 tarihli *Bugün* gazetesinde, Şenler'in "Vatan ve Millet tehlikededir: Müslüman kardeşlerime açık mektup" başlıklı yazısı üzerine Konya'da kız öğrenci yurtları basılmıştır. *Seher Vakti*'nde de karşılığını bulan bu vaziyet, İslamcıların "bir araç" olarak dindarlığı, kadınlar üzerinden sürdürme çabasıdır. Dahası kadınların önemli bir çoğunluğu da kendilerine atfedilen bu kültürel rolü içselleştirmiştir (Yılmaz, 2013: 300). Aynı paralellikte, "İslam dinini yeniden ihya etme ve böylece toplumsal bünyede meydana geldiği iddia edilen hasarı onarma ya da hastalığı tedavi etme amacıyla İslamcı hareketin çeperinde duran kadınlar, kendilerine düşen kutsal vazifeleri yerine getirebilmek ve aslında yine İslam'a hizmet etmek amacıyla dışarı çıkmışlardır" (Bozaslan ve Çokoğullar, 2014: 843). Söz konusu yıllarla ilgili Şule Yüksel Şenler, "[...] İslami uyanışın henüz kıpırdanış şeklinde olduğu bir dönemdi. Hele kadınlar için cemiyetleşmenin hayali dahi mümkün değildi" demiştir. İslamcı kadınların evden çıkış öyküsü, Şenler'in bahsettiği bu uyanışla ilişkilidir. Şenler'in öncülüğünde yayımlanan *Seher Vakti* de bu uyanışın ve mücadelenin hem söylem düzeyinde hem de pratik düzlemde kurucu unsurlarını oluşturmuştur. *Şulebaş* bu bağlamda salt bireysel ibadetin bir parçası ya da sembolü olmaktan çıkıp, kolektif bir "karşı-modernleşme sembolü"ne dönüşmüştür.

Seher Vakti bu tarihsel kırılmanın bir momentidir. Dergi kadınları, dini sorumluluklarının öznesi olduğunu hatırlatmanın yanında, İslamcı ideolojinin kamusal alandaki temsilcileri ve taşıyıcıları olarak konumlandırmıştır. Siyasal bir özneye dönüşen dindar kadınların en güçlü aracı ise tesettür olmuştur. Bu noktada -başka bir araştırma ve tartışma konusu olmasıyla birlikte- aslında başörtüsü ve tesettür/türban kavramlarının farkı da bu

politik izlekte saklıdır. Nihayetinde Şenler'in başını çektiği örtünme çağrıları, bir dini sorumluluğu yerine getirme çağrısından ziyade; bir siyasal duruşun ve ideolojik aidiyetin görsel sembolü olarak sunulmuştur.

Bu biyografik izlek, *Seher Vakti*'ni açıklamak ve anlamak açısından üç düzlemde merkezidir: Birincisi, "seküler geçmişten hidayete" dönüşüm anlatısı, derginin kadınlara yönelttiği çağrıyı soyut bir ahlak öğretisi olmaktan çıkarıp somut bir rol-model üzerinden meşrulaştırmıştır; derginin yeni bir toplumsal rol modeli kurma iddiası bu sayede ikna gücü kazanmıştır. İkincisi, Şulebaş'ın /tesettürün sembolleşmesi, *Seher Vakti*'nin kadın temsili üzerinden kurduğu ideolojik mobilizasyonun görsel ve pratik taşıyıcısı hâline gelmiştir; böylece dergi, "İslami kamusal kadın" tipini yalnızca tarif etmemiş, görünür de kılmıştır. Üçüncüsü, konferanslar, yargı süreçleri ve sonraki yayın faaliyetleri, *Seher Vakti*'nin sayfalarında kurduğu söylemin kamusal alanda nasıl dolaşıma girdiğini ve derginin "mücadele" anlatısını nasıl beslediğini göstermektedir.

John B. Thompson'ın (2013) iletişim kuramına göre, medya araçları salt bilgi iletmezler; kimlikleri üretir ve sosyal ilişkileri biçimlendirirler. *Seher Vakti* ve Şule Yüksel Şenler bu işlevi ilk üstlenen aktörler olarak, tarihsel süreçlerinde, İslamcı erkeklerin tek başına yeterli olamadığı ve başaramadığı iktidar yolculuğunu kadınların omzuna yüklemiştir. Pasif konumdan aktif faillere dönüşen bu hâl, İslamcı erkekleri iktidara taşımıştır.

Nihayetinde *Seher Vakti*'nin inşa ettiği bu kimlik, Türkiye'deki seküler kamusal alanın mutlak egemenliğine bir meydan okuma olarak karşımızda durmaktadır. *Seher Vakti* yeni bir kamusal kadın kimliği üretmiştir: Tesettürüyle, ahlaki duruşuyla, dini sorumluluklarıyla ve siyasal bilinciyle yeni bir "İslami kamusal kadın" tipi. *Seher Vakti*, dönemin dindar kadınları için hem bir inanç ve yaşam tarzı rehberi hem de siyasal bilinç inşa eden bir ideolojik okul işlevi görmüştür.

Seher Vakti Dergisi ve İdeoloji Kipleri

Seher Vakti toplumsal yaşamın her yönüne, taşıdığı ideoloji ile seslenmiştir. Vurgulanan ideolojinin, meşru kılmaya, parçalamaya ve aynı zamanda bir birleşme yaratmaya dönük yönü derginin, alımlayan kitlelerle iletişim kurmasının yolu olmuştur. İslamcı ideolojinin açığa çıktığı bütün stratejik yapıları *Seher Vakti*'nde hem ayrı ayrı hem de aynı anda görmek mümkündür. Dergi, ekonomiden siyasete, eğitimden kültüre, ev yaşantısından kılık kıyafete kadar birçok temasını bu ideolojik örüntüleri kullanarak okuyucuya iletmiştir.

John B. Thompson'a (2013) göre ideoloji, yanlış bilinç veya yanıltıcı söylem üretimi olmanın yanında, aynı zamanda mevcut güç ilişkilerini destekleyen, meşrulaştıran ve yeniden üreten simgesel biçimlerin de üretimidir. İdeolojinin bu işlevi, çeşitli kipler ve stratejiler aracılığıyla hayata geçirilir. Bu bölümde Thompson'ın (2013: 78-85) ideolojinin işleyişine dair önerdiği beş genel kip[12], *Seher Vakti*'nin kadın kimliği etrafında ördüğü söylem üzerinden yeniden düşünülmektedir. Ancak kipler, birbirinden yalıtık "kategoriler" olarak değil; çoğu kez aynı metin içinde ardışık ya da eşzamanlı çalışan stratejiler olarak ele alınacaktır. Dergide tesettür çağrısı, bir yandan kutsal ve tarihsel referanslarla meşrulaştırılırken; öte yandan fıtrat söylemiyle doğallaştırılmakta (şeyleştirme), "biz" duygusuyla kolektif bir kimliğe bağlanmakta (birleştirme) ve seküler-modern kadın imgesiyle keskin bir karşıtlık kurularak sınırlar sertleştirilmektedir (parçalama). Bu iç içe geçiş, Thompson'ın derin yorumsama yaklaşımının önerdiği biçimde, sembolik biçimlerin belirli bağlamlarda tahakküm ilişkilerini nasıl kurduğunu ve sürdürdüğünü takip etmeyi mümkün kılmaktadır (Thompson, 2013).

Meşrulaştırma, Thompson'a (2013) göre, mevcut sosyal düzenin veya belirli bir görüşün meşru ve doğru olduğunun simgesel aracılarla gösterilmesidir. Meşrulaştırma kipi, tarihsel bir devamlılık izlenimi vererek ve/veya kutsal referanslarla desteklenerek inşa edilir. *Seher Vakti* dergisi, İslamcı kadın kimliğini meşrulaştırmak için özellikle dini referanslara ve tarihsel süreklilik anlatılarına çokça başvurmuştur. Dergide sıklıkla İslam'ın ilk yıllarına, sahabe kadınların hayatlarına ve Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki İslami yaşam biçimlerine atıflar yapılmıştır. Tesettür sadece bireysel bir ibadet biçimi olarak değil, geçmişten bugüne süreklilik arz eden İslami bir norm olarak sunulmuştur. Örneğin bir makalede kadınların "Resulullah'ın zamanındaki gibi iffet ve haya timsali olmaları" gerektiği vurgulanmış, böylece modern tesettür hareketi önemli bir tarihsel aktörle ve zeminle meşrulaştırılmıştır (Thompson, 2013). 15 Aralık 1969 tarihli *Seher Vakti*'nin ikinci sayısındaki, Şule Yüksel Şenler'in başyazısı "Özlenilen Bayram" yazısında, gerçek bayramlara hasret duyulduğuna ve o gün için gerçek bir bayram yaşamanın toplumun o haliyle mümkün olmadığına vurgu yapılmıştır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde olduğu gibi, İslam'ın gerektirdiği şekilde bir yaşam kurulması durumunda gerçek bayram yaşanılacaktır.

Seher Vakti'nde meşrulaştırma, yalnızca geçmişe atıf yapan betimleyici bir hatırlatma değil; bugünü "eksik" ve "yoz" olarak kodlayarak alternatif bir toplumsal düzen tahayyülünü kuran siyasal bir çerçevelemedir. "Özlenilen Bayram" örneğinde olduğu gibi "hakiki" olanın geçmişte konumlandırılması,

bugünü ahlaki bir sapma olarak işaretlerken aynı anda bir "geri dönüş" hareketini normatif ve zorunlu kılmaktadır. Bu noktada meşrulaştırma, öyküleme ile birleşir: Geçmişin "altın çağ" anlatısı kolektif kimliği kuran bir hikâyeye, tesettür ise bu hikâyenin görünür düğümüne dönüşür (Thompson, 2013: 78-79). Böylece tesettür çağrısı hem tarihsel süreklilik iddiasıyla haklılaştırılmış hem de "doğru kadınlık" için ölçüt üreten bir sınır çizme mekanizmasına evrilmiştir.

Dergide, toplumsal kimlikleri ve ideolojik projeleri hikâyeler aracılığıyla anlamlandırma stratejisi olan öyküleme öne çıkmaktadır. Thompson (2013) hikâyeleştirme yoluyla belirli normların ve değerlerin idealize edildiğini, bireylerin kolektif kimlikler inşa ettiğini belirtmiştir. *Seher Vakti*, İslamcı kadın kimliğini bir "uyanış" ve "diriliş" hikâyesi üzerinden kurgulamıştır. Kadınların modernleşmenin getirdiği yozlaşmadan arınıp, İslami değerlere dönüş yapmaları bir kahramanlık anlatısı olarak sunulmuştur. Şule Yüksel Şenler'in kendi hayat hikâyesi, modern bir genç kızken İslam'a yönelmesi ve mücadeleci bir figüre dönüşmesi, örnek bir "dönüşüm hikâyesi" olarak defalarca kaleme alınmıştır. Öyküleme stratejisi, okura hem ilham verme hem de ideolojik bağlılık oluşturma işlevi görmüştür. Kadınların İslami kimliğe yönelmesi, bireysel bir tercih değil; bir diriliş çağrısına cevap vermek olarak yüceltilmiştir.

Öykülemenin bu işleviyle, dönüşen benlik, dönüştürülebilir toplum tahayyülünün kanıtı hâline getirilmiştir. Bu mekanizma, -rıza üretimiyle de uyumlu bir biçimde- inanç pratiğini "gönüllü" bir seçime çevirmeye çalışırken; okur, dönüşüm hikâyesi aracılığıyla hem "nasıl yaşanması gerektiğini" öğrenmiş hem de kendisini kolektif bir davanın parçası olarak konumlandırma şansına kavuşmuştur. İlyasoğlu'nun (2015) işaret ettiği üzere, örtünme ve kamusal görünürlük yalnızca mahremiyetin korunması değil, kimliğin kurucu bir öğesi ve kamusal bir söylem üretimidir; *Seher Vakti*'nin öykülemesi de bu kimliği "pedagojik" bir çerçeve içinde yeniden üretmiştir.

Gizleme kipine ve özellikle mecaz stratejisine de *Seher Vakti*'nde sık sık rastlamak mümkündür. 15 Aralık 1969 tarihli ikinci sayıda dergide dönemin Sovyetler Birliğiyle ilgili bir haber verilmiştir. Haberde Rusya'nın Türkiye'de fabrika kurduğu ve "ajan teknisyeni" göndermeye başladığı belirtilmiştir. Ancak bu haberi verirken habere bir resim iliştirilmiştir; haber çiçekler arasında bir ayının fotoğrafıyla betimlenmiş ve Rusya "Gül bahçesine giren Ayı" (1969: 5) başlığıyla ifade edilmiştir.

Birleştirme kipi, farklı sosyal grupları ortak bir kimlik veya ideolojik hedef etrafında bütünleştirme çabasının ifadesidir. Bu strateji, ideolojik projelerin kitlesel destek kazanmasını kolaylaştırır (Thompson, 2013). *Seher Vakti*, kadınları bir yandan bireysel inanç pratiğine davet etmiş; diğer yandan onları ümmet bilinci içinde, kolektif bir diriliş hareketinin parçası olmaya çağırmıştır. İslam kardeşliği, dayanışma ve ortak mücadele vurguları, bireysel dindarlığın ötesinde kolektif bir İslamcı kimlik inşasına hizmet etmiştir. Özellikle örtünme hareketinin kitleselleşmesinde veya İslam'a uygun bir yaşam çağrısında *Seher Vakti*'nin kullandığı bu birleştirici söylem belirleyici olmuştur. Örneğin derginin ikinci sayısında Emir Hüseyin Konar'a ait "Dünyanın Huzur Kilidi Türkiye'm" (*Seher Vakti*, 1969: 4) başlıklı yazıda, Türkiye'deki ayrışmışlığa ve dinden uzaklaşmaya duyulan büyük üzüntü dile getirilmiş; Avrupa'ya bu konu üzerinden atıfta bulunulmuş, Avrupa'daki Hristiyanların reform için İslam dinini örnek aldığı iddia edilmiş ve İslam dünyaya tanıtıldığında Türkiye'nin huzur kilidi olacağı vurgulanmıştır. Kolektif bir yaşamın temel anahtarı ise İslam olarak gösterilmiştir.

Birleştirme kipinin *Seher Vakti*'ndeki özgüllüğü, "ümmet" dilinin Türkiye merkezli bir siyasal tahayyülle eklemlenmesinde görünebilir. Konar'ın metnindeki "Türkiye'nin huzur kilidi" vurgusu, bir yandan İslam'ı evrensel bir çözüm olarak sunarak evrenselleştirme stratejisine yaklaşırken; öte yandan kolektif bir "görev" bilinci inşa etmiştir. Bu söylemle, kolektif bir irade üretimine dair "inanan", "mücadele eden" ve "taşıyan" özneler kurmanın hedeflendiği görülmüştür. Böylece bireysel dindarlık, kamusal bir eylemliliğe; başta tesettür olmak üzere görünür pratiklere bağlanmış ve pratikler de bir kimlik standardına dönüştürülmüştür (Yılmaz, 2015).

İdeolojinin faaliyette bulunmasına aracılık eden bir diğer kip parçalamadır. *Seher Vakti*'nde en çok başvurulan ve en görünür olan ideoloji biçimidir. En çok karşımıza çıkan farklılaştırma stratejisi, bir grup kimliğini başka bir gruptan ayırarak ve ötekiyle olumsuz bir karşıtlık ilişkisi kurma yoluyla inşa etme sürecidir (Thompson, 2013). "Biz" ve "onlar" ayrımı ideolojik kimlik inşasının temel dinamiklerinden biridir. *Seher Vakti*'nde seküler-modern kadın modeli, açık bir şekilde "öteki" olarak konumlandırılmıştır. Mini etek, açık saç, alkol tüketimi gibi imgeler, İslam'dan kopmuş Batılılaşmış bir kimliğin sembolleri olarak sunulmuştur. Bu gibi imgeler, İslam'dan kopmuş Batılılaşmış bir kimliğin sembolleri olarak sunulmuştur. Bu strateji aracılığıyla hem İslamcı kadın kimliğinin sınırları belirginleştirilmiş hem de okuyuculara "biz" duygusu kazandırılması hedeflenmiştir. Modern kadın, ahlaki çözülmenin ve toplumsal yabancılaşmanın sembolüyken;

buna karşı İslami kadın kimliği idealize edilmiştir. Parçalama kipinin kadın temsili açısından kritik etkisi, "seküler-modern kadın" figürünün yalnızca "öteki" olarak kurulması değil; bu ötekiliğin ahlaki çözülme ve toplumsal yabancılaşma anlatılarıyla sürekli yeniden üretilmesidir. Mini etek, açık saç gibi imgeler bir kıyafet tercihinden çok, modernleşme projesinin kadın bedeni üzerinden kurduğu hegemonik anlam dünyasına ait işaretler olarak kodlanmış; böylece dergi, kamusal alanın meşruiyetini de kadın bedeni üzerinden tartışmaya açmıştır.

Ayrıca *Seher Vakti'*nde parçalama stratejisinin en temel örneklerinden bir diğeri, İsrail ve Yahudiler olmuştur. İsrail ve Yahudiler gibi figürlerin düşmanlaştırılması parçalama kipinin ulusal/uluslararası ölçekte genişletilmiş bir "tehditler" ürettiğini göstermektedir; bu durum içerideki "biz"i sağlamlaştırırken, dışarıyı İslam'dan uzak, sürekli bir kuşatma olarak kurmuştur. Böylece parçalama, yalnızca sınır çizmemiş; birleştirmeyi de sürekli yeniden üretmek üzere çalışan bir "gerilim mekanizmasına" dönüştürmüştür (Thompson, 2013: 82-83).

Şeyleştirme usulü ise tahakküm ilişkilerini geçici, tarihsel bir durumu da kalıcı, doğal veya zaman dışı olarak kurabilmektedir (Thompson, 2013: 84). Bu kipin aracılığıyla efsaneleştirmeler veya doğallaştırmalar mümkün gibi gösterilebilmektedir. Doğallaştırma stratejisi yoluyla, belirli bir toplumsal düzenin veya değerler sisteminin "doğal, "değişmez" ve "kendiliğinden doğru" olduğu izlenimini yaratma sürecidir. Belirli değerler doğallaştırılarak sorgulanamaz bir noktaya getirilir. *Seher Vakti*'nde İslami yaşam tarzı, kadınların örtünmesi ve geleneksel roller üstlenmesi, insan doğasına ve fıtratına uygun olan olarak temsil ve takdim edilmiştir. Tesettür "kadının asaleti", "iffeti" ve "doğal mahremiyet duygusu" ile ilişkilendirilerek, toplumsal bir tercih değil; yaşamsal bir zorunluluk gibi ifade edilmiştir. Bu strateji, özellikle modernleşmenin dayattığı yaşam biçimlerinin "doğallıktan sapma" olarak gösterilmesine hizmet etmiştir. Batılı kadın imgesi doğallıktan kopmuş, yapay bir model olarak tasvir edilmiştir. *Seher Vakti*'nin her sayısında yer alan "Genç Kızlar" ve "Sizin İçin" köşeleri bu noktada örnek teşkil etmektedir.

Seher Vakti'nde şeyleştirme, özellikle "fıtrat" söylemi üzerinden cinsiyetlendirilmiş bir doğallık üretmiştir. Kadına atfedilen mahremiyet, itaat ve "asalet" gibi nitelikler, tarihsel ve toplumsal koşullar içinde kurulmuş roller olarak değil; sanki zamandan bağımsız, değişmez bir özmüş gibi sunulmuştur. Bu yaklaşım, meşrulaştırmanın geçmişe ve geleneğe yaslanan

süreklilik anlatısıyla birleştiğinde, tesettürü aynı anda hem "geçmişin normu" hem de "doğanın gereği" gibi gösteren iki katmanlı bir haklılaştırma yaratmıştır (Thompson, 2013: 84–85). Derginin bu "öğretici" dili, söz konusu normu gündelik hayatın en küçük tercihlerine kadar indirgemiş; böylece yalnızca "neye inanılması gerektiğini" değil, "nasıl yaşanması gerektiğini" de ayrıntılı biçimde tarif etmiştir. Bu nedenle kadınların kamusal görünürlüğü, derginin çizdiği belirli bir rol ve davranış repertuarına bağlandığında meşru ve kabul edilebilir hâle gelmiştir.

Seher Vakti dergisi, ideolojik stratejilerin bütüncül ve sistematik bir şekilde kullanıldığı özgün bir örnektir. John B. Thompson'ın (2013) ideoloji analizine göre, bir söylemin gücü, doğrudan ikna edici olması olduğu kadar; aynı zamanda gündelik hayatın algılarını ve normlarını dönüştürme kapasitesinde de aranmalıdır. *Seher Vakti* bu kapasiteyi büyük ölçüde gerçekleştirmiş; kadınlar üzerinden yürütülen hegemonya mücadelesinde etkili bir araç olmuştur. *Seher Vakti*'nin ideolojik işleyişi, tekil bir argümanı tekrar etmekten ziyade, ideolojinin kiplerini birbirine eklemleyerek "tam" bir anlam evreni kurmasında belirginleşmiştir. Bu bütünlük, *Seher Vakti*'ni yalnızca bir yayın değil, 1960'lar Türkiye'sindeki karşı-hegemonik mevzi savaşının toplumsal cinsiyet üzerinden kurulan bir ideolojik aygıtı hâline de getirmiştir (Gramsci, 1971; Thompson, 2013).

Sonuç

Bu çalışma, 1960'lı yıllar Türkiye'sinde İslamcılığın yükselişe geçtiği bir tarihsel kesitte kadınların siyasal ve ideolojik özneleşme sürecini *Seher Vakti* dergisi ve Şule Yüksel Şenler örneği üzerinden analiz etmeyi amaçlamıştır. 1969-1971 yılları arasında yayımlanan, 21 sayılık *Seher Vakti* dergisi, John B. Thompson'ın "derin yorumsama" yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. İdeolojik söylemin tarihsel-toplumsal bağlamı içinde çözümlendiği bu çalışmada, özellikle kadın ve örtünme konusu merkeze alınmıştır. *Seher Vakti*, İslamcı ideolojiyi kadın, ahlak, siyaset ve modernleşme karşıtlığı gibi temalar üzerinden inşa etmiş; *Şulebaş*'ı yani tesettürü ideolojik bir araç olarak konumlandırmıştır. Modernleşme ve sekülerleşme ideolojisinin kadın bedeni üzerinden yürüttüğü kültürel hegemonya projesine karşılık, İslamcı kadın kimliğinin alternatif bir görünürlük, temsil ve siyasal iletişim biçimi olarak nasıl inşa edildiği ortaya konmuştur.

Dergi, meşrulaştırma, gizleme, birleştirme, parçalama ve şeyleştirme kipleri ve çeşitli stratejileri aracılığıyla İslamcı siyasetin söylem setini kurarken; kadınları bir taşıyıcı olarak merkeze koymuştur. Söz konusu süreç, Şule

Yüksel Şenler figürü üzerinden şekillenmiştir. "Örnek" kadın her açıdan ele alınmış, anlatılmış, bir çağrı olarak her sayıda sunulmuştur. Dergideki ideolojik yapı, okuyucu metinlerinden dinî gün yazılarına kadar geniş bir yelpazede yeniden ve yeniden üretilmiştir.

Şule Yüksel Şenler ve *Seher Vakti*, Türkiye'de İslamcı kadın kimliğinin hem bireysel hem kolektif düzeyde inşa edildiği, yer yer icat edildiği; sembollerle, anlatılarla ve direnişle örüldüğü bir döneme tanıklık etmektedir. Bu figürler, bir dönemin ihtiyaçlarını karşılayan geçici fenomenler olmaktan ziyade; bugünün siyasal, toplumsal ve kültürel tahayyüllerinde iz bırakan öncülerdir.

Kadınların hem siyasal iletişimde hem de ideolojik inşa süreçlerinde taşıyıcı özne olarak değerlendirilebildiği bu örnek, İslamcılığın dönüşümünü anlamak kadar, Türkiye'de kadınların söylem kurma gücünü de yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

Şenler'in ve *Seher Vakti*'nin katkıları, günümüzde Türkiye'deki muhafazakâr, dindar ve İslamcı kadın kimliğinde hâlâ yer tutmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde başörtüsü üzerinden yürütülen temsil politikaları, Şenler'in öncülüğünü yaptığı görsel kimliğin siyasal meşruluk kazandığı bir bağlam yaratmıştır (Yılmaz, 2015; Özbudun, 2012). Bununla birlikte, günümüzdeki muhafazakâr/İslamcı kadın figürü ile Şenler'in temsil ettiği model arasında farklar da göze çarpmaktadır. Özellikle profesyonel hayata katılım, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın hakları gibi konularda bugünün muhafazakâr ve İslamcı kadınları daha esnek söylemler geliştirmektedir.

Şenler'in mirası iktidara taşımış ve kadınların gündelik ve kamusal hayatında bir "kaynak repertuarı" işlevi görmekte; fakat birebir tekrar edilmemektedir. Onun oluşturduğu söylem referans alınmakta, saygıyla anılmakta ancak siyasal ve toplumsal gerçeklikler karşısında güne ilişkin şekilde dönüştürülmektedir.

Kadınlar İslamcıların her daim hedef kitlesi olsa da asıl olan İslamcı ideolojinin taşıyıcılarının, üreticilerinin ve dönüştürücülerinin kadınlar olduğu ya da onlar üzerinden kurulduğudur. *Seher Vakti*'nin kadınlara yüklediği misyon, pasif öznellikten aktif fail konumuna yükselmeleri olmuştur ve İslamcılığın henüz 1960'larda bile kadınlar eliyle kamusal alanda görünürlük kazanmasına öncülük etmiştir.

Başörtüsü hareketinin 1980'li ve 1990'lı yıllardaki yükselişinde ve Millî Görüş'ün 1990'larda iktidara gelişinde, Şenler'in ve *Seher Vakti*'nin açtığı

zeminin önemi açıktır. Başörtüsü/tesettür 1980 sonrası dönemde bireysel bir ibadet alanından çıkıp; üniversite yasaklarına karşı direnişin, kamusal alanı dönüştürme çabasının ve hegemonya yıkma-kurma stratejisinin, mevzi savaşlarının bir aracı haline gelmiştir. *Seher Vakti* ve Şenler İslamcı direnişin, mücadelenin ve İslamcı tahayyülün hem ilk taşıyıcıları hem de bugüne uzanan mirasının simgesel kurucularıdır. Bugün gelinen noktada, Şule Yüksel Şenler'in ve *Seher Vakti*'nin hikâyesi sadece geçmişin siyasal mücadelelerinin bir hatırlatıcısı değil; Türkiye'de İslamcı ve dindar kadınların, İslamcılığın yükselişindeki yerinin de işaretidir. 1960'larda atılan adımlar, yalnızca dönemin İslamcılığına değil; günümüzün muhafazakâr ve İslamcı kadın figürlerine de kimlik, dil ve strateji sağlamıştır. Şenler'in çağrısı, kendi döneminde bir kapıyı aralamış ve bugünün kadınları o kapının ardında farklı yollar seçmiştir, seçmektedir: Kimi kamusal görünürlüğü ideolojik bir mücadele alanı olarak korumakta; kimi bireysel özgürlükler ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden yeni bir dil inşa etmekte, kimi de siyasal süreçlere dahil olmaktadır. Yine de değişmeyen gerçek şudur ki Türkiye'de İslamcılığın yükseliş hikâyesi; kadınların taşıyıcı, üretici ve dönüştürücü rolü olmadan yazılamaz. *Seher Vakti*'nin mirası, hâlâ hem iktidar politikalarında hem de toplumsal hafızada, sessiz ama sarsılmaz bir iz olarak durmaktadır.

Sonnotlar

1- Bu makale, *Türkiye'de İslamcılık ve Kadın: Seher Vakti Dergisi Üzerine Bir İnceleme* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2- Erbakan'ın 1969'da Adalet Partisi'nden (AP) milletvekili adaylık girişiminin reddi (Yorgancılar, 2012: 53), 1969 seçimlerine bağımsız adaylarla girme kararı ve ardından 26 Ocak 1970'te MNP'nin kuruluşu (Atılgan, 2016) İslamcılığın siyasal sistem içindeki temsilinin kurumsallaşmasında kilometre taşlarındandır. Erbakan, 1969'da AP'den milletvekili olmak istemişse de adaylığı iki kez reddedilmiştir. Reddedilme gerekçesi ise Demirel'le yaşadığı gerilimler ve "mukaddesatçı" söylemleri olarak belirtilmiştir (Yorgancılar, 2012: 53). Erbakan bu süreçte 1969 seçimlerine bağımsız adaylarla girme kararı almış -Müstakiller Hareketi-, sınırlı bir başarı elde ederek yalnızca kendisi Meclis'e girerek Konya'dan bağımsız milletvekili olmuştur. 26 Ocak 1970'te ise yine Kotku ve çevresinin desteğiyle Millî Nizam Partisi'ni kurmuştur. Kotku, Partinin kuruluşu için hem cemaat liderlerini ve bazı tarikatları hem de bazı tüccar gruplarını ikna etmiştir (Atılgan, 2016; Türkmen, 2014). Meselenin ardında komünizm korkusu olduğu kadar, pazardan pay elde etme hedefi de vardır: "Dönemin dinsel hareketlerinin ve cemaatlerinin başlıca yönelimlerinden biri antikomünizm ise öteki ticaret dünyasında yer genişletme çabası olmuştur. Aslında bakılırsa bu ikisi arasında hemencecik fark edilemeyen bir bağ vardır. Antikomünizm yönelişi, kapitalizmi savunmaya yönelik bir reaksiyondur; zira kapitalizmi aşabilecek olan temel toplumsal sınıf işçi sınıfı, dünya görüşü de

sosyalizmdir. Bu bakımdan da işçi sınıfı ve sosyalizm, kapitalizm için en önemli tehdit ya da tehlike olarak görülmüştür. İkinci yöneliş olan ticaret dünyasında yer genişletme hedefine doğru ise ancak kapitalizm salim olduğu sürece varılabilir" (Atılgan, 2016: 594). Müstakiller Hareketi'nin bir başarı sağlamamasının ardından ve MNP kurulduktan sonra Erbakan'ın yanında, Adalet Partisi'nden ayrılan Isparta Milletvekili Hüsamettin Akmumcu'nun ve Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas'ın katılımıyla MNP, TBMM'de üç milletvekili ile temsil edilmiştir. Parti, eklektik bir ideolojiye ve genellikle taşra kökenli dindar girişimciler veya dar gelirli Sünnilerden oluşan bir tabana sahip olmuştur. 1971 darbesi ile de Anayasa Mahkemesince kapatılmıştır. Necmettin Erbakan ise partinin kapatılması akabinde İsviçre'ye "hicret" etmiştir. 1972 sonlarında Erbakan'ın yurda dönüşü ile Millî Selamet Partisi kurulmuştur. "Millî Görüş" ideolojisiyle yola çıkan MSP, 1973'teki genel seçimlerde İslamcılık vurgusu taşıyan bir parti olarak ilk kez %11,8 oranında oy almıştır (Çakır, 2018: 546; Türkmen, 2014: 54 vd). 12 Eylül cuntasının gelişi ile Parti kapatılmış ve bir ay sonra da Kotku hayatını kaybetmiştir. Millî Görüşçüler her ne kadar *Seher Vakti*'nde yer bulamamışsa da İslamcı *Bugün* ve *Sabah* gazeteleri Millî Görüşçüleri, "ezilen Müslüman kitlelerin sesi" ve "mukaddesatçı Müslümanların partisi" olarak takdim etmiştir.

3- http://sozlutarih.idp.org.tr/mulakatlar/sule-yuksel-senler-ile-sozlu-tarih-gorusmesi_(07.10.2017), Şule Yüksel Şenler ile Sözlü Tarih Görüşmesi, 25.03.2019 tarihli erişim.

4- Özer Şenler, lise yıllarında Risale-i Nur dersleri almış, Said Nursi'yle tanışmış, İslami değerlere bağlı bir hayatı tercih etmiş ve Said Nursi tarafından isminin Üzeyir olarak değiştirilmiştir. Şule Yüksel de abisi için "…üstat Bediüzzaman ile tanışmış, bizzat onun hizmetlerinde bulunmuş biri" diye bahsetmiştir (Tezcan, 2016: 31 vd.). Abi Şenler ailesinin de aynı hayatı sürmesini beklemiş, durumu Said Nursi'ye taşımış ancak aile başlarda abinin istediği gibi bir hayatı reddetmiştir. Şule Yüksel Şenler, her ne kadar abisinin istediklerini yapmıyor olsa da o dönem onun fikirlerinin çok etkisinde kaldığını belirtirmiştir. Özer Şenler, 1960'lar başında yaşadığı bir rahatsızlık ve ölüm düşüncesiyle, Şule Yüksel'den Risale-i Nurları okumasını ve Risale-i Nur toplantılarına gitmesini istemiştir. Bu toplantılar Şule Yüksel Şenler için dönüşümün başlangıcı olmuştur. Şenler, toplantılara iki yıl boyunca katılmıştır ve başlarda, toplantılarda yer alan diğer kadınlar tarafından kabul görmediğini, çeşitli aşağılamalara maruz kaldığını aktarmıştır (Tezcan, 2016). http://sozlutarih.idp.org.tr/mulakatlar/sule-yuksel-senler-ile-sozlu-tarih-gorusmesi, Şule Yüksel Şenler İle Sözlü Tarih Görüşmesi, 25.03.2019 tarihli erişim.

5- http://sozlutarih.idp.org.tr/mulakatlar/sule-yuksel-senler-ile-sozlu-tarih-gorusmesi, Şule Yüksel Şenler İle Sözlü Tarih Görüşmesi, 25.03.2019 tarihli erişim.

6- http://sozlutarih.idp.org.tr/mulakatlar/sule-yuksel-senler-ile-sozlu-tarih-gorusmesi, Şule Yüksel Şenler İle Sözlü Tarih Görüşmesi, 25.03.2019 tarihli erişim.

7- “Aşağı yukarı yirmi beş yılım, benim ‘gaflet’ dönemim diye adlandırdığım şekilde geçti. Hakikatleri göremeyen insan cidden gaflette(dir). Bize hakikat olarak o kadar suni şeyler verilmek istenmiş, biz de bunları o kadar güzel kabul etmişiz ki… Daha sonra hakikatin aslını öğrendikçe bu defa acılar içinde kıvranıyorsunuz ve o geçen yıllarınıza son derece acıyla bakıyorsunuz. Daha sonra Allah’ın büyük bir lütfuyla hayatımın hidayetle şekillendiğini görüyorum. Önümde bir bahar mevsimi açmış gibi gönlüm uçarak, kanatlanarak, yeni hidayet yolunun açtığı o güzel yolda yürümenin zevkini tatmaya başladım. Bir yandan sevinç içinde ve onun gururunu, onurunu taşıyarak hareket ederken, bir yandan da gönlüm adeta alev alev yanarak ‘neden bunları ben bugün öğreniyorum ve bizim nesle bunlar neden anlatılmıyor’ diye düşünüyorum.” Şule Yüksel Şenler ve Merve Kavakçı ile Röportaj, 01.03.2019 tarihli erişim, Hilal Tv, https://www.youtube.com/watch?v=yrUgREHVwpY&t=354s.

8- Nisâ Suresi 34. Ayete ilişkindir.

9- Türk Dünyasında Kadın-TRT Avaz, 23.02.2019 tarihli erişim, https://www.youtube.com/watch?v=CoXzpjPKGN0&t=139s

10- http://www.hurriyet.com.tr/sulebas-turban-tasarimindan-kara-carsafa-uzanan-siradisi-bir-hayat-8156617, 30.03.2019 tarihli erişim.

11- Şenler’in kitaplarının ilk basım tarihlerinin ve yayınlarının bilgisine ulaşılamamıştır. İlk baskılar Seher Yayınları, Nur Yayıncılık ve Bedir Yayınlarınca yapılmış, sonrakiler 1990’lardan itibaren Timaş Yayınlarına geçmiştir.

12- Thompson ideolojinin faaliyet gösterebileceği beş genel ideoloji kipi belirlemiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Thompson J. B., (2013), İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı, Ankara: Dipnot Yayınları:

Genel Kipler	**Sembolik İnşanın Bazı Tipik Stratejileri**
Meşrulaştırma	Rasyonelleştirme Evrenselleştirme Öyküleme
Gizleme (Dissimulation)	Yerinden etme Örtmece Mecaz (Örneğin ad aktarması, eğretileme)
Birleştirme	Standardizasyon / Standartlaştırma Bütünün simgeleştirilmesi
Parçalama	Farklılaştırma / Ayrıştırma Ötekinin sansüre uğraması / Ötekinden arındırma

Şeyleştirme	Doğallaştırma Ebedileştirme Adlandırma / Edilgenleştirme

Kaynakça

Acar, F. (1993) "İslamcı İdeolojide Kadın", R. Tapper (Der.), *Çağdaş Türkiye'de İslam: Din, Siyaset, Edebiyat ve Laik Devlet* içinde, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 205-236.

Atılgan, G. (2016) "Sanayi Kapitalizminin Şafağında", G. Atılgan, A. Aytekin, E. D. Ozan, C. Saraçoğlu, M. Şener, A. Uslu ve M. Yeşilbağ (Der.), *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat* içinde, İstanbul: Yordam Kitap, 521-651.

Atılgan, G. (2017) "'68'in Kapıları", *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 315-340.

Aydın, S. ve Y. Taşkın (2014) *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Beşinci, E. (2017) *Şule Yüksel Şenler: Türkiye'de Modernleşme ve İslamcı Kadın Kimliğinin İnşası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Din Sosyolojisi Bölümü.

Bozaslan, B. M. ve E. Çokoğullar (2014) "1967-1980 Arası Dönemde Cemiyetin Kurtarılması Misyonu ile Tanımlanmaya Başlanan İslamcı Kadın Kimliği", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 69(4), 835-869.

Çakır, R. (2017) *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar*, İstanbul: Metis Yayınları.

Çakır, R. (2018) "Millî Görüş Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 6: İslamcılık* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 544-550.

Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, Q. Hoare ve GN. Smith, (Der. ve Çev.), New York: International Publishers.

İlyasoğlu, A. (2015) *Örtülü Kimlik: İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Öğeleri*, İstanbul: Metis Yayınları.

Kara, İ. (2018) "İslamcı Söylemin Kaynakları ve Gerçeklik Değeri", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 6: İslamcılık* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 34-45.

Merçil, İ. (2002) "İslamcı Kadın Aydınlar", *Tarih ve Toplum*, (219).

Öz, A. (2016) "Kenetlenmenin İmkânsızlığı: 1960-1980 Dönemi İslamcı Dergiciliğin Macerası Üzerine Bir Değerlendirme", *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler: Toparlanma ve Çeşitlenme* içinde, Ankara: Nobel Yayınları, 73-157.

Öz, A. (2017) "Manevi İman ile İslam İnkılabı Arasında: Altmışlı Yıllarda İslam Davası Etrafındaki Vaziyet Alışlar Üzerine", *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 591-632.

Özbudun, S. (2012) "İslamcı-Muhafazakârın Zihin Haritasında Bir Gezinti: 'Nasıl Bir Kadın(lık)'?", *Toplum ve Hekim Dergisi*.

Sarıbay, A. Y. (2018) "Milli Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, *Cilt 6: İslamcılık* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 576-590.

Sarıtaş, E. ve Y. Şahin (2017) "Altmışlı Yıllarda Kadın Hareketi: Süreklilikler, Kopuşlar ve Çeşitlenme", *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 727-758.

Tapper, R. (Der.) (1993) *Çağdaş Türkiye'de İslam: Din, Siyaset, Edebiyat ve Laik Devlet*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Tezcan, D. (2016) *Şule Yüksel Şenler*, İstanbul: İlke Yayıncılık.

Thompson, J. B. (2013) *İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı*, Çev. İ. Çetin, Ankara: Dipnot Yayınları.

Tiftikçi, O. (2014) *1960'lardan Günümüze Türkiye'de İslami Hareket (Resmi İslam, Cemaatler, Tevhidi Hareket)*, İstanbul: Ceylan Yayınları.

Topaloğlu, B. (2013) *İslam'da Kadın*, İstanbul: Ensar Yayıncılık.

Türkmen, H. (2014) *Türkiye'de İslamcılık ve Özeleştiri*, İstanbul: Ekin Yayınları.

Yılmaz, Z. (2013) *Küreselleşen İslam ve Türkiye'de İslamcı Kadınlar*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Yılmaz, Z. (2015) *Dişil Dindarlık: İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yorgancılar, S. (2012) *Cumhuriyet İslamcılığının Seyri: İslamcılık Yazıları*, İstanbul: Otorite Yayınları.

Vuranok, E. G. (2019) *Türkiye'de İslamcılık ve Kadın: Seher Vakti Dergisi Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Zürcher, E. J. (2009) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Y. Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları.